

Osnovna šola Janka Ribiča Cezanjevci

Cezanjevci 39

9240 Ljutomer

JASNA BRANKA STAMAN

Prepoznavnost avtorice v lokalnem okolju z analizo njenih del

Slovenski jezik ali književnost

Raziskovalna naloga

Avtorica: Pia Čarna Vogrinec

Mentorica: Karmen Rauter

Somentorica: Nataša Pušenjak

Cezanjevci, februar 2023

Zahvala

Zahvaliti se želim mojima mentoricama Karmen Rauter in Nataši Pušenjak, da sta me vodili skozi raziskovalno nalogo in odgovorili na vsa možna vprašanja, ki so se mi pojavila. Posebej bi se še zahvalila učiteljici Karmen Rauter, ki je raziskovalno nalogo lektorirala in učiteljici Katji Nemec za prevod. Zahvalila pa bi se tudi vsem učencem, ki so reševali mojo spletno anketo in pisateljici Jasni Branki Staman, ki se je prijazno odzvala na intervju in ga z mano tudi opravila.

KAZALO

1 UVOD	6
2 TEORETIČNI DEL	9
2.1 Osnovni podatki o Jasni Branki Staman	9
2.1.1 Seznam avtoričinih del	9
2.2 Pojmi iz literarne teorije	12
2.2.1 Otroška in mladinska literatura	12
2.2.2 Kaj je slikanica	12
2.2.3 Ljudsko slovstvo	13
2.2.4 Mladinska kratka pripovedna proza	13
2.2.5 Kaj je pravljica	13
2.2.6 Kaj je pripovedka	15
2.2.7 Kaj je bajka	16
2.2.8 Kaj je legenda	16
3 RAZISKOVALNI DEL	17
3.1 Metode dela	17
3.1.1 Intervju z avtorico	17
3.1.2 Spletna anketa za učence okoliških šol	17
3.1.3 Metoda preučevanja virov in literature	17
3.1.4 Analiza in sinteza nekaterih del avtorice	18
3.2 Povzetek intervjuja z Jasno Branko Staman	18
3.3 Rezultati ankete	22
4 ANALIZA AVTORIČINIH DEL	27
4.1 O črni kokoši	27
4.2 O začarani jelši	28
4.3 Pastorka in bela žena	29
4.4 Prevzetna drvarka	29
4.5 Škratec	30
4.6 Ajda in Sam	31
4.7 Buča debeluča	31
4.8 Razbojniška hči	32
4.9 Premeteni pastir	33
4.10 Deček s piščaljo	34
4.11 Kako so Robavsi nadrajsali	34
4.12 Kraljestvo vrelcev	36

5 RAZPRAVA S SKLEPI	37
6 ZAKLJUČEK	38
7 VIRI	40
8 LITERATURA	41
9 PRILOGE	42

KAZALO TABEL

Tabela1: Pregled avtoričinih del.	10
--	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Naslovnica pisateljčine najljubše knjige	20
Slika 2: Udeležba na anketi po razredih	23
Slika 3: Včlanjenost v knjižnico	23
Slika 4: Poznavanje pisateljice	24
Slika 5: Poznavanje pisateljčinih del	24
Slika 6: Obdobje, v katerem so se bralci seznanili z njenimi knjigami	25
Slika 7: Kraj, kjer so se bralci srečali s pisateljčinimi knjigami	25
Slika 8: Zastopanost knjig na seznamih bralne značke/domačega branja	26
Slika 9: Gostovanje pisateljice na šoli	26
Slika 10: Naslovnica knjige Razbojniška hči	33
Slika 11: Nalepka Zlata hruška – znak za kakovostno mladinsko delo	39

Povzetek

Ko pomislimo na slovensko književnost, imamo najverjetneje v mislih književnike, ki so s svojimi deli zaznamovali določena obdobja. Večina naših pomembnejših pisateljev ima po navadi vsaj eno stvar skupno, in sicer da v času življenja njihova dela niso bila dovolj cenjena. V raziskovalni nalogi se tako posvečam lokalni pisateljici Jasni Branki Staman, ki s svojim štiridesetletnim delom v tem in v slovenskem prostoru pušča sled s svojimi deli. Navdih ji je ljudsko slovstvo, ki ga prepleta s pravljичno-mitološkimi elementi, v svoja dela pa vnaša prleški humor in izročilo nasploh. Opravlja izjemno delo na področju širjenja bralne kulture in domoznanstva. Osrednje vprašanje raziskovalne naloge je tako, ali je pisateljica v lokalnem okolju med svojo ciljno publiko dovolj prepoznavna, hkrati pa raziskovalna naloga prinaša pregled njenih del z izpostavitvijo nekaterih skupnih značilnosti avtoričinih besedil. Opravljen intervju s pisateljico odstira njen pogled na današnjo družbo, hkrati pa ponuja vpogled v to, kakšna osebnost je pisateljica.

Ključne besede: Jasna Branka Staman, mladinska književnost, Prlekija

Abstract

If we think of Slovene literature, we think of authors who made an impact with their works in certain historic periods. Many of these authors have one thing in common. Their works have not been valued enough during their life time. My research paper is dedicated to our local writer Jasna Branka Staman. Her 40 years of work will leave a mark here, in our region, as well as in whole Slovenia.

She finds inspiration in folk literature, which is full of elements from fairytales and myths. She brings some humour typical for Prlekija into her works, as well as tradition. Her work in the field of spreading reading culture and local studies is outstanding. The main question of this research paper is if the author is valued enough among her target audience in her local region. The paper also brings an overview of her works highlighting some of the common features of the author's texts. The interview with the writer reveals her view on today's society. It also offers us an insight into the personality of the writer.

Key words: Jasna Branka Staman, youth literature, Prlekija

1 UVOD

Skozi stoletja so se pravljice izročale ustno in v vaseh so imeli pripovedovalce. Po mnenju Jasne Branke Staman so bili takrat pripovedovalci spoštovani, saj so ohranjali skrivnosti in prenašali zgodovino. Šele z iznajdbo tiska so začele izhajati preproste knjige, da so se ljudje učili brati in pisati. Začele so izhajati pravljice, bajke, pripovedke ... Ko pa je naš narod napredoval, je z njim napredovala tudi literatura. Ljudje so začeli brati in pisati ter skozi leta je delež ljudi, ki so vedeli brati, naraščal. Knjige so bile takrat dragocene in redke. Danes lahko do njih dostopamo vsi. Pisatelji in pesniki – nekateri spoštovani že za časa svojega življenja, drugim je priznanje bilo izkazano šele po smrti – so bili in bodo steber besedne umetnosti in kulture nasploh.

Tako danes v majhnem prleškem mestu, v Ljutomeru – mestu kasača, Prleka – trdoživega človeka, prvega slovenskega tabora in največjega jezikoslovca Franca Miklošiča, mestu ohranjanja in spoštovanja tradicije, že štiri desetletja ustvarja neumorni literarni vrec – Jasna Branka Staman. Predana starodavnemu ljudskemu izročilu, pravljicam, slovanskim mitološkim elementom, legendam, kar v svojih literarnih umetninah prefinjeno začini tudi s prleškim humorjem, nas z izidom vsake nove knjige zmeraj znova osupne.

A tudi na literarnem področju se dogajajo spremembe. Če si včasih moral za podatki brskati po knjigah, danes lahko vprašanje samo vneseš v brskalnik na telefonu in dobiš odgovor. Vse bolj se oddaljujemo od knjižnih virov in izvora pravih informacij ter podlegamo spletnim virom, saj imamo tako manj dela. To je seveda slabo, saj si z branjem knjig širimo ustvarjalnost, besedni zaklad, radovednost ... Vse to so težave, ki se jih zaveda tudi knjižničarka, pravljíčarka in mladinska pisateljica Jasna Branka Staman.

Že kot otrok je bila pisateljica obkrožena z množico knjig in pripovedovanih zgodb. Danes njen odločni korak že polnih 40 let odmeva v prostorih Splošne knjižnice Ljutomer. Za izpolnjevanje svojega plemenitega poslanstva “spoštovati našo kulturno dediščino, res, ker bomo ljudje brez tega plavali v zraku in nismo prizemljeni” (Jasna Branka Staman, intervju, december 2022), si je izbrala idealno mesto.

Pisateljica je s svojimi deli in področji delovanja ves čas kritična do današnje tehnološko naravnane družbe, ki ji manjka senzibilnost za dragocene literarne drobce in osnovne človeške vrednote. Opaža, da mladi niso samostojni, da so površni in površinski, z upadom motivacije in skromnim besednim zakladom. Kritična je do permissivne vzgoje. Poudarja vseživljenjsko učenje, ki ni nujno šolsko. Tako imajo njene zgodbe močna sporočila tudi za odrasle in neposredno opozarjajo tudi na težave današnje družbe.

Za pisateljico je domišljija izjemnega pomena. Tako tudi ni presenetljivo, da otrokom pravljice pripoveduje, pripovedovanje pa nadgradi z gestiko in mimiko. Zdi se ji

pomembno, da piše kvalitetno literaturo, pa tudi če za določeno delo porabi 18 let. Kvaliteto njenih del so prepoznali tudi strokovnjaki, saj so dela uvrščena na priporočilne sezname za branje otrok, nekatera se celo ponašajo z znakom Zlata hruška za kakovost mladinskih knjig.

Odločila sem se, da bom pisala raziskovalno nalogo o pisateljici. Ko mi je mentorica predstavila idejo, da bi lahko raziskovala na temo književnosti, sem bila takoj za, saj rada raziskujem in berem.

Raziskovalna naloga se osredotoča na pravljíčarko in mladinsko pisateljico Jasno Branko Staman in njena dela. Ker sem ob prebiranju njenih del opazila, da v njih izstopajo pravljíčno-mitološki elementi, da so podlaga njenih del ljudska besedila oz. priredbe le-teh, sem se odločila dela analizirati. Na osnovi tega sem si ustvarila tudi mnenje o tem, kdo je ciljna publika njenih del. Svoja predvidevanja sem nato primerjala še s podatki v Cobissu. Ker sem o pisateljici z brskanjem po spletu pridobila zelo malo podatkov, sem se po posvetu z mentorico odločila še za intervju. Pisateljica se je vabilu prijazno odzvala.

Namen moje raziskovalne naloge je bil поблиže spoznati avtorico in njena dela ter na osnovi postavljene hipoteze izbrati dela za analizo in jih tudi analizirati. Ob zavedanju, da vsako literarno delo ni primerno za vsako starostno skupino, sem želela ugotoviti tudi ciljno publiko njenih del. Ker avtorica v slovenskem in nenazadnje lokalnem prostoru deluje že daljše obdobje, prav tako jo lahko vsakodnevno srečamo ob obisku Splošne knjižnice Ljutomer, je bil moj namen tudi raziskati prepoznavnost avtorice med učenci 2. triade okoliških šol. Priljubljenost določenega dela lahko dosežemo tudi s šolskimi dejavnostmi, zato sem želela ugotoviti, ali so njena dela zastopana na seznamih bralne značke in domačega branja na naši in okoliških šolah.

Pri delu sem si postavila naslednje cilje:

- na kratko predstaviti pisateljico,
- intervjuvati pisateljico,
- analizirati izbrana dela,
- ugotoviti, v kolikšni meri so v njenih delih zastopani pravljíčno-bajeslovni elementi,
- določiti ciljno publiko njenih del,
- ugotoviti, ali je avtorica v lokalnem okolju med učenci 2. triade poznana,
- ugotoviti, ali se njena dela pojavljajo na seznamih bralne značke in domačega branja na naši in okoliških šolah.

Pri delu sem postavila 4 hipoteze.

HIPOTEZE:

1. V lokalnem okolju so avtorica in njena dela med učenci 2. triade premalo poznana.
2. Na seznamu bralne značke/domačega branja njena dela niso zastopana.
3. Pisateljčina dela so pretežno namenjena šolskim otrokom do 10. leta starosti.
4. Pisateljčina dela slonijo na pravljичno-bajeslovnem svetu.

V nadaljevanju predstavljam pravljíčarko in mladinsko pisateljico Jasno Branko Staman na osnovi preučevane literature in intervjuja, opravljenega z njo. Za potrebe analize njenih del so pojasnjeni pojmi iz literarne teorije. V raziskovalnem delu predstavljam rezultate spletne ankete, ki sem jo izvedla med učenci druge triade naše šole in okoliških šol. V četrtem poglavju sledita analiza in sinteza njenih del z zaključki.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Osnovni podatki o Jasni Branki Staman

Jasna Branka Staman je pravljíčarka in mladinska pisateljica panonske pokrajine. Rodila se je 27. januarja 1961 na Grlavi (Prlekija). Obiskovala je Gimnazijo Franca Miklošiča v Ljutomeru, nato pa leta 1983 diplomirala na Pedagoški akademiji v Mariboru smer slovenski jezik s književnostjo in družbeno moralno vzgojo z diplomsko nalogo iz pedagoške sociologije. Leta 1985 se je zaposlila v Splošni knjižnici Ljutomer kot višja knjižničarka na mladinskem oddelku, kjer opravlja tudi delo pravljíčarke. Trenutno deluje tudi na domoznanskem področju.

Sodeluje pri nacionalnih in regionalnih projektih širjenja bralne kulture. Z Mariborsko knjižnico organizira pravljíčne večere za odrasle. Organizira tudi Pravljíce pod hrasti. To so poletna pravljíčna druženja v Parku I. slovenskega tabora v Ljutomeru.

Je avtorica številnih slikanic za najmlajše bralce. Znana je tudi po antologiji Pozabljeno v predalih v treh delih, v kateri so zajeta stara ljudska, še neobjavljena besedila iz Prlekije. Zadnja leta piše daljša mladinska besedila.

Je prejemnica Kidričeve nagrade za študente (leta 1984) in Miklošičevega priznanja Občine Ljutomer za uspešno delo in prispevek k razvoju kulturne dejavnosti leta 2006 (Papp, 2023).

V lokalnem okolju je opravila izjemno delo na področju širjenja bralne kulture, ozaveščanja o pomenu pripovedovanja in ohranjanja ljudskih besedil.

2.1.1 Seznam avtoričinih del

Pri pregledu avtoričinih del sem zasledila, da se ponavljajo imena ilustratorjev, založb, soavtorjev ... Za lažjo preglednost njenih del sem naredila tabelo, v katero sem vnesla naslednje podatke: naslov dela, leto izida, ilustrator, soavtorstvo/izvirno avtoričino delo, založba in posebnosti.

Literarna dela sem tudi kronološko razvrstila.

Tabela1: Pregled avtoričinih del

NASLOV DELA	LETO IZIDA	ILUSTRATOR	SOAVTORSTVO/IZVIRNO AVTORIČINO DELO	ZALOŽBA	DRUGE POSEBNOSTI
Sinja pravljica	1997	Vesna Veberič	Avtorsko besedilo	Pike d.o.o. Kranj	Izdana z materialno pomočjo delovnih organizacij, ustanov Občine Ljutomer, Murska Sobota
Svetlobno jajce	1999	-	Avtorsko besedilo	Tiskarna Optima Ljubljana	Jezikovni pregled: Saša Pergar Samozaložba
O črni kokoši	2004	Anton Buzeti	Avtorska priredba s Sašem Pergarjem	Založba Ajda	
O začarani jelši	2005	Anton Buzeti	Avtorska priredba s Sašem Pergarjem	Založba Ajda	Zbirka: Iz zibelke
Pastorka in bela žena	2005	Mojca Cerjak	Avtorska priredba s Sašem Pergarjem	Založba Ajda	Zbirka: Iz zibelke
Prevzetna drvarka	2006	Mojca Cerjak	Avtorska priredba s Sašem Pergarjem	Založba Ajda	Zbirka: Iz zibelke
Škratec	2007	Anton Buzeti	Zapisala avtorica po ustnem viru, verze je prispeval Peter Andrej	Založba Ajda	Zbirka: Iz zibelke

Ajda in Sam	2009	Kristina Krhin	Avtorsko besedilo	Založba Ajda	Jezikovni pregled: Saša Pergar Zbirka: Modri planet
Buča debeluča	2010	Kristina Krhin	Avtorsko besedilo	Založba Ajda	Jezikovni pregled: Saša Pergar
Razbojniška hči	2011	Kaja Kosmač	Avtorsko besedilo	Založba Ajda	Zbirka: Sviloprejke Jezikovni pregled: Saša Pergar
Premeteni pastir	2012	Anton Buzeti	Sloni na viru: Koledar srca Jezusovega, 1913, Štefan Kühar, Varženci	Založba Ajda	Jezikovni pregled: Saša Pergar
Deček s piščaljo	2013	Andreja Gregorič	Avtorsko besedilo	Založba Ajda	Jezikovni pregled: Saša Pergar
Kako so Robavsi nadrajsali	2018	Anton Buzeti	Avtorsko besedilo	Založba Skrivnost	Pregled besedila: Saša Pergar
Kraljestvo vrelcev	2019	Anton Buzeti	Avtorsko besedilo, ki sloni na legendi o radgonskih vrelcih	Založba Ajda	Zbirka: Modri planet Jezikovni pregled: Saša Pergar

2.2 Pojmi iz literarne teorije

V nadaljevanju je predstavljena teorija nekaterih kratkih proznih vrst (Haramija, 2005), ki v največji meri ustrezajo delom Jasne Branke Staman, torej pravljice, bajke, pripovedke, pripovedi/zgodbe, legende.

Ker pa je podlaga nekaterih avtoričinih del tudi prvotni zapis ljudskega besedila in so nekatera dela avtorske priredbe le-teh, je pojasnjen tudi pojem ljudsko slovstvo.

Ciljna publika del Jasne Branke Staman so otroci med 5. in 10. letom starosti. Zanimalo me je, kako je v literaturi opredeljen pojem otroška oz. mladinska literatura ter seveda, kaj je to slikanica, saj je večina njenih del zaradi ciljne publike izdanih v obliki slikanice.

2.2.1 Otroška in mladinska literatura

Kmecl (1995) zapiše, da je to predvsem književnost, ki je prilagojena sprejemnim zmogljivostim in zanimanju mladega neodraslega bralca. Glede na starost otroka tako loči več vrst te literature (za predšolskega otroka, osnovnošolca, predmladostnika, mladostnika itd.), deli pa jo tudi glede na namen in funkcijo v poučno, vzgojno, v ožjem pomenu šolsko, nevzgojno itd.

Blažičeva (2006) zapiše, da je mladinska književnost najpogosteje definirana kot književnost, namenjena mlademu naslovniku. Dalje navaja, da poznamo v literarni zgodovini številna besedila, ki prvotno niso bila namenjena mlademu bralcu, ampak odraslemu, in so šele čez čas postala del mladinske književnosti, v izvirni obliki ali kot priredbe in predelave. Obstajajo tudi besedila, ki so bila prvotno namenjena mladim bralcem, vendar so postala priljubljeno branje tudi za odrasle bralce. Ena izmed značilnosti sodobne mladinske književnosti v svetu in Sloveniji, posebej po letu 1990, je naslovniška odprtost oz. omenjeni dvojni naslovnik (npr. slikaniška knjižna izdaja nekaterih Prešernovih del).

2.2.2 Kaj je slikanica

Večina del Jasne Branke Staman je v obliki slikanice. Le-ta je kot oblika knjige, ki zajema različne književne zvrsti in vrste, od ilustrirane knjige, knjižnega slikarstva do slikanice brez besed. Blažičeva omenja tudi ožjo definicijo slikanice, ki slikanico pojmuje kot sintezo besedila (kratke pripovedne proze) in ilustracij. Na osnovi študija virov in literature slikanico definiramo in klasificiramo po določenih merilih, ki zajemajo avtorstvo, izvirnost, književno zvrst in vrsto, komunikacijo, medij, naslovnika, razmerje besedilo – ilustracija, tvorjenje, umetniškost in zahtevnost (Blažič, 2006).

2.2.3 Ljudsko slovstvo

Leksikon Literatura (1987) navaja, da je to oznaka za literaturo, ki je del folklore. Za ta besedila je značilna spontanost, pristnost čustva, neposrednost in preprostost izraza.

Sprva je bilo to besedilo pripovedovano ali peto in je na takšen način prehajalo iz roda v rod. Nastalo je prej kot umetna književnost. Avtor ponavadi ni znan (Honzak, 2011).

Kmecl (1995) zapiše, da je v takih besedilih shranjeno sporočilo, ki je povezano s človekovimi življenjskimi izkušnjami in domišljjsko obdarjenostjo. Zaradi ustnega izročila obstaja veliko variant enega in istega besedila.

2.2.4 Mladinska kratka pripovedna proza

Kratka pripovedna proza obsega 9000-18000 besed. Meje in razlike med posameznimi pripovedmi pa so pogosto zabrisane in težko določljive, zato jih tudi literarni teoretiki različno pojmujejo, prav tako avtorji sami (Honzak, 2011).

Haramija (2005) med kratke prozne vrste uvršča pravljice (ljudske, umetne), povedke, basni, bajke, kratke realistične zgodbe in kratke fantastične pripovedi.

Haramija (2006) navaja, da kratko prozo ločimo v dve skupini, in sicer realistično oz. resnično in iracionalno oz. neresnično. V slednjo uvrščamo književne vrste, utrjene že iz preučevanja folklorne književnosti, ki pa imajo v avtorskih tekstih nove smeri razvoja (pravljica, basen, povedka, mit). Novejšega izvora sta v mladinski književnosti le fantastična pripoved in kratka fantastična pripoved.

2.2.5 Kaj je pravljica

O pravljičah zasledim več različnih teorij in definicij. Osredotočila se bom le na nekatere.

V leksikonu (1987) o pravlji, ki je prvotna ljudska zvrst, preberem, da je to pripoved o realnih pripetljajih, povezanih s čudežnimi, fantastičnimi, neverjetnimi dogodki in da je močno prežeta z domišljjo ter zakoreninjena v podzavestnem in mitičnem. Zanja je značilna ostra delitev dobrega in zlega, ponavljajoči se motivi in liki, mistična števila, povezanost celotne narave in nadnaravnega. Dogajanje je pogosto grozljivo, a je konec skoraj zmeraj srečen. Umetna pravljica je delo posameznega avtorja, ki prevzame motive in pripovedno tehniko ljudske pravljice.

Kmecl (1995) za pravljico zapiše, da je to krajša prozna pripoved o čudežnih/fantastičnih dogodkih, predmetih in zmožnostih, brez časovne/krajevne opredelitve, zoper izkustveno pamet in znanje o naravnih zakonitostih, a v lastnem pravljičnem svetu logična in koherentna. Značilno je enostavno in pregledno nasprotje med dobrim in zlim, pri čemer je dobro nagrajeno in zlo kaznovano.

Honzakova (2011) navaja, da je pravljica izmišljena zgodba, krajša pripoved o čudežnih in fantastičnih dogodkih, predmetih in sposobnostih nastopajočih. V njej je opisan boj med dobrim in zlim. Zanj je značilna črno-bela oznaka oseb, tipiziranost oseb (mačehe vedno hudobne, pastorka dobre), dobro vedno zmaga, medtem ko je zlo kaznovano, stalna števila (3, 7, 9 ...), kraj in čas dogajanja sta nedoločena, podobni (enaki) začetki in konci, ponavljanje besed ali povedi, pravljlični predmeti (čudežna mizica, čudežni prstan ...), ki imajo čudežno moč, pravljlična bitja (čarovniki, orjaki, palčki, začarani ljudje), nastopajo nedoločene osebe (kralji, princeze, čarovnice ...) ali pa imajo izmišljena imena (Trnuljčica) in narava je vsemogočna. Dalje Honzakova zapiše, da poznamo več vrst pravljič, in sicer realistično, čudežno, živalsko ter sodobno. Za slednjo zapiše, da se pojavlja v dveh različicah, in sicer kot kratka sodobna pravljica in fantastična pripoved. Kratka sodobna pravljica se nato glede na glavni literarni lik deli še v podskupine (z otroškim glavnim likom, z oživiljeno igračo, s poosebljeno živaljo, s poosebljeno rastlino, s poosebljenim nebesnim telesom, z likom, ki je znan iz ljudskega pravljličnega izročila). To delitev povzema po Kobetovi (1999). Slednja kot razlikovalni element med kratko sodobno pravljico in fantastično pripovedjo navaja število strani, namreč kratka sodobna pravljica v povprečju zajema 1,5 do 10 strani, medtem ko je fantastična pripoved obširnejša.

Haramija (2012) pri teoriji pravljice izpostavlja lastnost, ki pravljico loči od drugih književnih vrst, ki vsebujejo prvine obeh svetov. To je združljivost fantastičnih in realističnih prvin v enovito celoto, ne da bi se glavni literarni lik zavedal vdora fantastike v svoj svet. Tako loči folklorno pravljico (kot njeno podskupino pa literarizirane folklorne pravljice), avtorsko pravljico, klasično pravljico in sodobno pravljico.

Folklorna pravljica, ki jo je mogoče "obravnavati tudi kot kulturno dediščino posameznega naroda in otroke na tak način spoznavati z delčkom kulturne zgodovine" (Haramija, 2012, str. 14), je književna vrsta, ki je enodimenzionalna, saj se čudežno in realno združujeta v enovito celoto. Književni liki so realistični ali fantastični, oboji pa močno polarizirani, enako personificirani. Značilno je črno-belo slikanje likov. Literarni liki so imenovani po poklicu, družbenem položaju ali kakšni drugi lastnosti, določen lik pa hkrati vedno predstavlja isto lastnost (npr. zlobna mačeha, dobra pastorka ...). Osnova je boj med dobrim in zlim. Književni čas in prostor nista natančno locirana, pogosti so časovni preskoki, enako je lahko književni lik prestavljen iz enega dogajalnega prostora na drugega ali pa je potovanje postavljeno v sfero čudežnega. Kljub pravljlični motivaciji in perspektivi vsebujejo pravljice veliko realističnih prvin.

Haramija navaja kot podskupino folklorne pravljice **literarizirano folklorno pravljico**, kjer gre za besedila, ki so jih po zgledu na ljudsko (folklorno) slovstvo zapisali znani avtorji in jih tudi objavili kot lastne stvaritve.

Za **avtorsko pravljico** Haramija piše, da je **lahko klasična ali sodobna**. Med klasične štejemo vse pravljice, ki so nastale do konca druge svetovne vojne, med sodobne pa tiste po drugi svetovni vojni. A ker klasične avtorske pravljice še zmeraj nastajajo, se ji zdi pomembno tudi razlikovanje med sodobno pravljico in kratko fantastično zgodbo.

Tako ima slednja omejen obseg, zajema krajše časovno obdobje, glavni književni lik se zaveda vdora fantastike v realni svet, književni čas in prostor sta precej natančno določena. Najpomembnejša razlika med pravljico in kratko fantastično zgodbo pa je dvodimenzionalnost, kar pomeni obstoj dveh svetov, torej racionalnega in iracionalnega, ki delujeta vsak po svojih zakonitostih, a se ju literarni lik bolj ali manj zaveda.

Kot temeljne značilnosti **klasične avtorske pravljice** navaja, da se naslanjajo na ljudsko izročilo in mit glede strukture, tem in motivov, a avtorjev poetični ton jih loči od ljudskih. Zgled jim je Andersen s svojimi pravljicami. Pomembna lastnost teh pravljic je enodimenzionalnost, bogata zgodba s poudarjeno vlogo pozitivnih vrednot. Dogaja se v sodobnem času, a še zmeraj vsebuje nekaj stereotipov (npr. literarni liki - babica plete nogavice, vkuhava marmelado). Pogosto so v njej ubesedene in prikazane temeljne bivanjske teme in odnosi, odvija se v vaškem okolju, gozdu, na gozdni jasi, liki se večinoma srečujejo z urbanim načinom življenja. Glavni literarni liki imajo navadno imena, začetki so lahko standardizirani (nekoč, pred davnimi časi), iracionalni literarni liki so pogosto še zmeraj tisti iz folklorne književnosti (škratje, palčki, vile ...). Veliko je tu živalskih pravljic.

Pri navajanju značilnosti sodobne pravljice Haramija nasprotuje Kobetovi in zapiše, da se sodobna slovenska pravljica po svoji zgradbi, motivih, temah, književnih likih naslanja na tradicijske vzorce folklorne in/ali klasične umetne pravljice in ne na Andersenov model. Prav tako književni liki niso več tipi, ampak so individualizirani liki in niso povsem črno-beli, začetki in konci niso tipizirani, književni prostor (mestno okolje) in čas (sodobnost) sta precej natančno določljiva, konci so praviloma še srečni, pravljica sama pa odpira sodobne teme. Sam pripovedovalec ne nagovarja bralca, temveč se osredinja na zgodbo samo in ne dodaja svojih mnenj in oznak. Tudi v teh pravljicah je dobro nagrajeno, zlo pa kaznovano, fantastični elementi so z realnimi združljivi in ne pomenijo posebnega čudenja (enodimenzionalnost). Značilna je navezava pravljice na mit.

2.2.6 Kaj je pripovedka

Po Honzakovi (2011) pripovedka (povedka) pripoveduje o čudovitih, nenavadnih dogodkih. Kraj in čas sta določena. V njej nastopajo junaki iz ljudstva, ki imajo nadnaravne lastnosti. Lahko so resnične zgodovinske osebe ali izmišljeni junaki. Poznamo več vrst pripovedk, in sicer zgodovinske, junaške, razlagalne, živalske in rastlinske. Razvila se je iz bajke. Lahko je plod domišljije, je pa postavljena v realno okolje.

V leksikonu (1987) preberem, da je pripovedka, predvsem ljudska pripovedka, pogosto vezana na zgodovinske dogodke ali osebe, preoblikovane v ljudski domišljiji. S pravljico ji je skupno poseganje demonično-onstranskih sil (npr. zmajev, velikanov), vendar ostaja povezana z določenimi kraji, osebami, časom. Razplet je pogosto

mračen. Ločimo bajeslovne pripovedke (bajke), zgodovinske, junaške, razlagalne, živalske, rastlinske, krščanske, ki jih imenujemo legende.

Pripovedke so ohranile rahlo vez z resničnostjo (revščina, položaj pastorka, živina pri skoraj vsaki družini), kar jih razlikuje od pravljic, večkrat vsebujejo verjetno, poučno vsebino, in moč jim je določiti kraj in čas dogajanja. Tako je pripovedka neke vrste neverjetna zgodba, postavljena v stvarno okolje, ki je verjetno (Kos, 2001).

2.2.7 Kaj je bajka

Bajka ali mit je zgodba ali domišljajska ljudska pripoved o dejanjih bogov, duhov in božanskih herojev, o dejavnosti nadnaravnih sil na nebu, na zemlji, v podzemlju. Pripoveduje o starih verovanjih, poganskih bogovih, polbogovih, nadnaravnih silah ... Ljudje so si jo izmislili kot razlago za nerazumljive naravne pojave. Tako so bajeslovna bitja predstavljala poosebljene prirodne sile, dobre ali zle. Kraj dogajanja je v bajki določen, čas pa le nakazan. Slovenska mitologija pozna Peruna, Kresnika, Kurenta, vile, rojenice, volkodlake, psoglavce, škrate, vedomce ... Večinoma so to nečloveška ali polčloveška bitja s človeškimi lastnostmi, ki izkazujejo izjemno moč (Honzak, 2011).

V leksikonu (1987) zasledim, da bajka ali mit, kar izhaja iz gr. besede mythos "beseda", pomeni zgodbo ali pripoved o dejanjih bogov, duhov in božanskih herojev, o dejavnosti nadnaravnih sil na nebu, na zemlji, v podzemlju. O vsem tem govorijo miti kot o nečem realnem, kar se je zgodilo zunaj realnega časa, a vpliva prek kulta na sedanje življenje. Po vsebini je več tipov bajk.

Pregled Kmeclove Male literarne teorije pokaže, da avtor loči med bajko in mitom. Tako za bajko zapiše, da je to domišljajska ljudska pripovedka, na starih poganskih verovanjih utemeljena razlaga sveta, sil, ki mu vladajo. Meni, da Slovenci pravega zaokroženega mita nimamo, saj se je ta na račun pokristjanjevanja ohranil le v drobcih. Mit definira kot pripoved o bogovih in skrivnostnih bitjih, kasneje tudi o imenitnih junakih. Zgodbe so v veliki meri religioznega značaja in prvinski človek si je skušal z njimi odgovorjati na vprašanja o stvarjenju in delovanju sveta, smiselnosti življenja, o silah, ki vladajo človekovi usodi. Vse so izmišljene, a grajene na nasprotju med dobrim in zlim, minljivostjo in večnostjo, srečo in nesrečo ... (Kmecl, 1995).

Kos (2001) oba pojma enači in ju opredeli kot tradicionalno zgodbo iz mitološkega območja, a dopušča možnost nastanka bajke na podlagi umetnih mitoloških predstav.

2.2.8 Kaj je legenda

Legenda pomeni kratko zgodbo na motive krščanske religije, iz življenja njenih svetnikov in mučencev, a je tudi le-to lahko v njej svobodno preoblikovano ali popolnoma izmišljeno (Kos, 2001).

Kmecl (1995) zapiše, da je bila legenda prvotno izbrano besedilo iz svetniškega življenja kot čtivo v cerkvi, posebno o neomajnem bojevanju z grehom, kasneje se je to poimenovanje razširilo na vse pripovedi o življenju in trpljenju svetih oseb, o čudežih v zvezi z njimi, danes pa pomeni pripoved o slavnih, uspešnih ljudeh, ki temelji na nedvomeči veri in občudovanju.

Honzakova (2011) zapiše, da je legenda krščanska bajka, v kateri nastopajo bitja iz krščanske mitologije.

3 RAZISKOVALNI DEL

3.1 Metode dela

3.1.1 Intervju z avtorico

Z mladinsko pisateljico in pravljničarko Jasno Branko Staman sem opravila intervju v živo.

3.1.2 Spletna anketa za učence okoliških šol

Da bi ugotovila, kako dobro učenci poznajo pisateljico in njena dela, sem v programu 1KA (<https://1ka.arnes.si>) pripravila spletno anketo, ki so jo reševali učenci 2. triade naše šole in okoliških šol. Anketo sem posredovala naslednjim okoliškim šolam: OŠ Mala Nedelja, OŠ Križevci pri Ljutomeru, OŠ Stročja vas, OŠ Ivana Cankarja Ljutomer, OŠ Janeza Kuharja Razkrižje. Anketo je posredovala ravnateljica naše šole in na aktivu ravnateljev tudi prosila za pomoč. Za 2. triado sem se odločila, ker je večina otrok v tej starosti že vešča uporabe IKT. Prav tako imajo v tem obdobju že izoblikovano neko bralno širino in tudi sama pisateljčina ciljna publika so otroci do 10. leta starosti.

Anketo sem oblikovala v programu 1KA. To je slovenska spletna stran za ustvarjanje spletnih anket. Spletno stran lahko uporabljamo vsi, ki imamo AAI-račun. To je račun, ki ga osnovnošolci in učitelji prejmemo za Arnes učilnice.

Učenci so anketo reševali v času od 28. 11. do 9. 12. 2022.

3.1.3 Metoda preučevanja virov in literature

V Cobissu in po spletu sem brskala za podatki, ki so povezani s pisateljico. V Cobissu sem iskala zadetke, ki so mi ponudili seznam avtoričine bibliografije ter me usmerili na morebitno literaturo, povezano z avtorico, prav tako sem v Cobissu dobila podatke o ciljni publiki, vrstnosti in tematiki njenih del. Preučila sem literaturo, s pomočjo katere sem pojasnila pojme iz literarne teorije.

3.1.4 Analiza in sinteza nekaterih del avtorice

Vsa dela pisateljice Jasne Branke Staman sem prebrala in analizirala po zastavljenem vzorcu na podlagi zastavljene hipoteze.

3.2 Povzetek intervjuja z Jasno Branko Staman

Z gospo Jasno Branko Staman sem se dobila 14. 12. 2022 ob enajsti uri v Splošni knjižnici Ljutomer. Pri pogovoru je prisostvovala mentorica Karmen Rauter. Na intervju sem se ustrezno pripravila, saj sem si že vnaprej zapisala vprašanja. V več kot enournem pogovoru sem izvedela podatke, ki so povzeti v nadaljevanju. Vprašanja za intervju so priloga raziskovalne naloge.

Po uvodnem pozdravu me je gospa Jasna Branka Staman seznanila s tem, da je tudi ambasador gluhih in naglušnih. Sama ima namreč težave s sluhom, zato v pogovoru z ljudmi vzdržuje očesni stik, po drugi strani pa je mnenja, da se ljudje tako ali tako pri komunikaciji premalo osredotočamo na oči, namreč očesni stik je pri komunikaciji zanjo prvi znak spoštovanja. Zdi se ji, da so gluhi in naglušni še zmeraj potisnjeni na rob družbe, zato tudi v sklopu svojih bibliopedagoških ur otrokom spregovori o sprejemanju drugačnosti.

Zase pravi, da je amazonski tip ženske in da jo je šolalo samo življenje in tudi takratna šola. Oboje je izjemno bogato srkala. Zato je bila na nek način zelo posebna v drugačnem času, ki ga mi danes mogoče ne razumemo. Meni, da je živela v času enournega razmišljanja in vodenega socializma. Kar je pomenilo, da če si bil v tistem kalupu, si bil v redu. Ker ni bila v tistem kalupu, je pač doživljala različne situacije, ampak je vseeno ostala zvesta sama sebi, se poiskala in danes je sama s seboj zadovoljna. Njene poti niso bile enostavne. V življenju velikokrat tonemo, kar je po njenem mnenju prav, saj na osnovi teh izkušenj tudi rastemo. V življenju ni nikoli prelagala svojih težav na nekoga drugega. Je velik kritik današnje družbe. Meni, da smo vzgojeni potrošniško in želimo le lagodje. Že vrsto let opozarja na negativne posledice permissivne vzgoje. Veseli jo, da v tem povprečju vseeno pri svojem delu opaža starše, ki se zavedajo svoje odgovornosti do otrok.

Zaključila je pedagoške vode, a jo je marsikaj zanimalo. Tako si je že skoraj izbrala slikarstvo, a vseeno so jo bolj zanimala moralna vprašanja, ki so botrovala vpisu na pedagoško akademijo v Mariboru smer slovenski jezik s književnostjo in družbeno moralno vzgojo. Zase pravi, da je neke vrste prognozer glede razvoja družbe, ki naj bi bila »zdrava družba«. Meni, da je odločna ženska in da se je nekateri zaradi tega ustrašijo. V bistvu pa se za to njeno odločnostjo zrcali boj za kulturo, za vzgojo človeka, za šolstvo, za narodno zavest, za ljudsko slovstvo, za zavedanje, da smo Slovenci, da se borimo za slovenstvo, da ohranjamo lepoto slovenskega jezika in da imamo svoje slovenske kulturološke korenine, ker brez kulture ni naroda.

Pravi, da če bi šla v šolo učiti slovenski jezik, bi najverjetneje bila kar odločna učiteljica. Odločne učiteljice imajo sicer nekateri radi šele po tem, ko odrastejo. Sprva jih še ne razumejo, potem pa vidijo, da so dosti naredile, ampak pisateljico je 45-minutni okvir že takrat oviral. Že leta 1983 se je njej zdelo, da takratni šolski sistem, prav tako ne današnji, ne dajeta poudarka vsebinam, bistvenim za življenje. Ker je mladinsko književnost imela že od zgodnjega otroštva v sebi, je bila edina pot delo z mladimi v okviru knjižnice. Meni, da deli modrosti tako kot starejši ljudje, saj zgodbe ne pove na dolgo, ampak raje iz nje povzame bistvo. Meni, da to daje tudi njena in druga literatura ter da je to skrito učenje, ki ga vsak bralec izvleče iz svojega življenja. Danes delo v knjižnici opravlja tudi na oddelku domoznanstva, saj meni, da je zelo pomembno ohranjati in spoštovati dediščino. Domoznanstvo pa obsega vse, kar je povezano s prleškim prostorom, in sicer področje zgodovine, kulinarike, ljudskega slovstva, avtorje itd.

Ko je začela z delom v knjižnici, so bile na policah še marsikateri knjige, ki jih je brala v otroštvu. Vsaka od teh knjig je bila zanjo svetinja. Meni, da s starostjo začneš knjigo drugače razumevati in se nanjo ob srečnih dogodkih spominjati. V otroštvu je brala veliko pravljic. Ogromno je brala ruske pravljice o jagi babi, o divah, o perzijski divi, saj se je v teh knjigah našla. Zdi se ji pomembno, da delaš to, kar ti duša narekuje. Prva zgodba, ki jo je v življenju prebrala, je bila knjiga Sergeja Prokofjeva Peter in volk. Že v otroštvu je dobila občutek, da je ta knjiga izjemna. Meni, da je imela že v otroštvu razvit estetski občutek. Danes ji to izjemno koristi pri delu. Ko jo bralci namreč sprašujejo po knjigah, jim lahko iz osebnih izkušenj priporoča dobro knjigo.

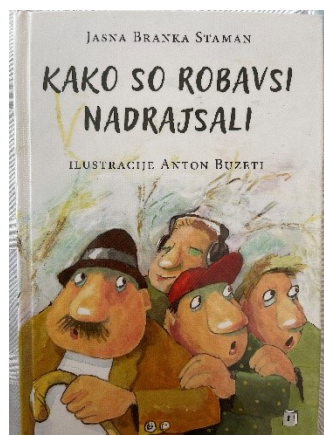
Sprva je imela željo, da bi se vpisala na likovno akademijo, a istočasno je pisala pesmi. Kot otrok je imela zmeraj rada in še danes občuduje slovensko slikarko in ilustratorko Lidijo Osterc. Že v tretjem razredu je rekla, da bo ilustratorka mladinskih slikanic, torej je bila stara devet let in je že vedela, kaj želi opravljati v življenju. A stvar se je potem, ko je bila v gimnaziji, spremenila, saj je videla, da ima pri pisanju večjo perspektivo. V gimnaziji je tudi zelo dosti objavljala. Da pa je dejansko ubrala pot pisateljstva, pa je bilo potrebno malo poguma. Zelo dolgo si je želela, da bi kaj izdala, a je vedela, kaj to pomeni, saj ko pišeš, se razgališ. Meni, da je v vsakem pisanju tudi nekaj avtobiografskega. Hotela je, da je knjiga, ki jo napiše, tudi dobra. Bala se je kritik. Za svoj prvenec Sinja pravljica pove, da ji ni všeč, saj je v njej preveč prilastkov. Pri svojih delih ima rada, da imajo stavki, besede vedno melodijo, pozorna je na zvokovne zadeve, da so njeni stavki lirični. Ko uporablja humor, pa uporablja poseben humor, ki spominja na pristen prleški humor. Na začetku svojega pisateljstva je veliko potovala po Sloveniji in nastopala. Bila je mati samohranilka in eksistenčno ji ni bilo enostavno. Na takšen način je dodatno prispevala k družinskemu proračunu, da je lahko otroka spravila do kruha.

Zaupanje vase si je pridobila predvsem zunaj domačega kraja, ni pa želela, da bi bila preveč medijsko izpostavljena. Želela je, da se njena literatura sama promovira ali pa pač ne. Želela je, da čas pove, ali je literatura dobra, saj ni želela, da bi jo slava

spremenila, zato se je tega tudi zavestno branila. Vedela je, da jo lahko zavede na drugačno pot. Danes ima veliko prijateljev predvsem na svojem področju, prijatelje, ki jo razumejo. Zase govori, da je po eni strani Jasna, po drugi strani pa Branka. V smehu doda, da "se jasno brani". Brani vse to, kar je za Slovence in slovensko človeštvo pomembno oz. dragoceno.

Za rezultate ankete, ki so del moje raziskovalne naloge, meni, da so povprečni. Zdi se ji, da je knjiga Buča debeluča najbolj znana, ker jo po Sloveniji dosti dramatizirajo. A vsi, ki trenutno prihajajo v knjižnico, ne vedo, kdo je in ko nanese pogovor na pisateljevanje, so presenečeni, da je sama pisateljica. Meni, da je dala svojo ustvarjalnost družbi na vpogled, da z njo po svojem spoštovanju ravnajo, kakor želijo. Reče, da bo verjetno pustila nek pečat v času in prostoru, saj nenazadnje tudi pravimo, da smo ljudje nesmrtni po dobrih in slabih dejanjih. Trudi se delati dobro, a od vsakega posameznika je odvisno, kako jo doživlja oz. kaj bo v njenem pripovedovanju vzel kot spoznanje. V življenju je ogromno nezavednega učenja, pridobivanja izkušenj in vse moramo sprejeti z osebno odgovornostjo. Meni, da je današnja družba nerada odgovorna, ker je to težko.

V svojih delih se velikokrat tudi zavzema za okoljsko tematiko, a skozi svoja dela posega na področje družine, prijateljev, spoštovanja, moralnosti, etike, humornosti ... Razmišlja s svojo glavo. Posebej jo zanima ljudsko slovstvo, tako da v domačem predalu že nekaj časa čakajo tudi zgodbe za tisk. Njej najbolj ljubo osebno delo je knjiga Kako so Robavsi nadrajsali, saj že od nekdaj obožuje krave, ki imajo za njo najlepše oči na svetu.

Slika 1: Naslovnica pisateljčine najljubše knjige

Družbenokritična komponenta je v njenih delih stalnica. Kot sporočilo današnjim mladim generacijam predaja misli, da naj bodo zvesti samemu sebi, da naj odkrivajo svoj svet v skladu s svojim tempom, s svojimi izkušnjami, da postanejo samooskrbni. Ne samo z vrtovi, ampak samooskrbni s svojim življenjem, tudi pri iskanju informacij, saj danes večino teh stvari prelagajo na starše in na druge. Meni, da današnji otroci niso samooskrbni, saj pri svojem delu doživlja, da pri otroku starem sedemnajst let mama zraven govori, kaj mora napisati za seminarsko nalogo. Takrat zavrne starše z

utemeljitvijo, da želi slišati otroka. Opaža, da otroci ne znajo komunicirati, ne brati, pada bralna pismenost, ne razumejo vprašanj. Osnovni pojmi jezik in bogastvo jezika izumirajo, današnji otroci ne razumejo nekih vsakdanjih besed, ki jih vsi uporabljamo. Pri tej trditvi stopa v bran učiteljem. Prepričana je namreč, da bo dober učitelj, ki dela s poslanstvom, porabil zadnji atom moči za to, da bo ozaveščal o pomembnosti zapisanega za življenje. Opozarja, da bodo današnji otroci nekoč v službah in bodo površinski. Široke razgledanosti pa je čedalje manj in tega se moramo v družbi bati, saj nam bodo taki ljudje vladali, vmes bo še čedalje več nesrečnih ljudi, ki se bodo morali temu prepuščati. Mladi bi morali sami reševati težave (npr. težek matematični račun, odvratno seminarsko nalogo), saj osebna izkušnja pri reševanju težav pripelje do tega, da se na koncu počutiš izpopolnjenega in zadovoljnega. Človek mora osebno zadovoljstvo iskati v osebni izkušnji in ne stvari prelagati na starše, na učitelje, na vzgojitelje in nenazadnje na trgovske police. Zato pri takih zadevah ni tiho in je marsikomu zoprna kot osebnost. V takšnih primerih ne želi biti apatična, saj se je najlažje umakniti in reči, da se te stvar ne tiče. Da si družbenokritičen, je treba imeti pogum, je Branka, ker brani dobre stvari¹. V pogovoru se dotakne tudi svojih dveh imen, ki ju tudi uporablja. Z njima se počuti harmonično. Pove, da je do spoštovanja svojih prednikov spremenila tudi priimek iz Štaman v Staman na osnovi študija rodoslovja. V pogovoru o svojem imenu in priimku izpostavi senzibilnost ne samo do literature, ampak do vsega, kar te obdaja. Pravi, da svoje življenje živi tudi v sanjah in veliko informacij dobi tudi v sanjah, kar je potrebno spoštovati. Zato je potrebno poslušati tudi notranji glas, ki ni vedno samo naš glas.

Kot ciljno skupino svojih del vidi otroke do devetega leta starosti, razen za deli Razbojniška hči in Svetlobno jajce, ki sta namenjeni najstnikom med štirinajstim in petnajstim letom, Kako so Robavsi nadrajsali pa berejo že otroci od devetega leta starosti. Moti jo, da na seznamih bralnih značk vidi svojo knjigo, ki je nikakor ne bi dala v drugi in tretji razred. Ob tem je kritična do učiteljev, ki so verjetno premalo preštudirali zgodbo in si mislijo, da ni preobsežno, a je v resnici tekst zelo zahteven in ga ne razume še celo nekdo, ki je star štirinajst let. Svetlobno jajce je zgodba kot Mali princ in je težka literatura, ker je to meditativna zgodba o tem, kako najdeš samega sebe. Vsak otrok najprej gre skozi pravljичno obdobje, nato pustolovsko, šele ko preide v abstraktno obdobje, nekje pri štirinajstih letih, začne dojemati sporočilnost zgodbe in šele pozneje, ko so stari petdeset, šestdeset let in ponovno preberejo Svetlobno jajce, jo bodo razumeli. Včasih tudi opazi, da nekatera njena dela uvrstijo glede na starost otroka prenizko.

Knjigo Razbojniška hči je ilustrirala Kaja Kosmač, ki je do sedaj ilustrirala le tri knjige. Pisateljica jo je spoznala na knjižnem sejmu in ko ji je knjigo predstavila, je bila Kosmačeva nad idejo navdušena. Knjigo je ilustrirala šest let. Meni, da je to knjiga, ki jo razume otrok od trinajstega leta starosti, saj vsebuje teme kot so pekel, hudič, tatvine ...

¹ Pisateljica pojasni, da ima ime Branka po očetu, namreč on je bil Branko.

Zdi se ji, da ji je dopisovanje z drugimi pisatelji dalo potrditev o pravilnosti svojega dela. V našem okolju ni edina, ki se ukvarja s pisanjem, a prizna, da je v našem okolju to težje in je zaradi tega borka. Hvaležna je za vse pisatelje, ki jih je spoznala. Jih je ogromno, a posebej ceni Ervina Fritza.

V knjižnici opaža, da se bralci, ki v knjižnico prihajajo, spreminjajo. Opaža pa tudi, da tisti, ki literaturo cenijo, vedno ostajajo. To so bralci, ki vedo, kako pomembne so knjige za našo notranjo rast.

Vesela je, da je lahko delo v knjižnici opravljala ob zelo razgledanem sodelavcu, saj je z njim rasla in se od njega zelo veliko naučila. V knjižnici je sicer že opravljala svoje delo na področju domoznanstva, ampak je zdaj prevzela glavnino.

Bogastvo domoznanstva želi posredovati drugim, predvsem na medijih. Njen cilj je, da bi svojemu predhodnemu sodelavcu segla vsaj do kolen in ob tem tudi v službi vključuje svoj življenjski moto, ki si ga je zadala že kot otrok. Ta moto je, da želi biti modra.

Otrokom pravljice raje pripoveduje, saj želi, da si otroci krepijo svojo domišljijo. Namreč ob sliki vidijo to, kar je narisano, če pa si podobo ustvarijo sami, si s tem krepijo domišljijo. Sicer jo danes ovira zdravje, zato pravljič ne more pripovedovati tako doživeto, a pri pripovedovanju še vedno vztraja. Danes za pravljične ure ni več toliko zanimanja, kot ga je bilo nekoč. Pove, da so pravljice zelo pomemben del otroštva, zato naj bi starši vsak večer otroku prebrali pravljico, saj si to otroci zapomnijo in naj ne zamenjajo druženja s svojimi otroki za nekaj neživega, kot je pranje posode. Poudari, da to ne pomeni, da otroke razvajamo, temveč da si za njih vzamemo čas. Pove, da so knjige tudi zelo pomembne za premagovanje strahov in da eni starši tega ne razumejo in ob tem delajo napako.

Govori, da pri knjigi ni toliko pomemben končni izdelek kot čustva, ki nastajajo pri pisanju. To podpre z knjigo Ajda in Sam, ki je nastajala osemnajst let. Knjiga ji pomeni veliko, saj je posvečena njenemu očetu in vsemu, kar ji je dal. Odvisno pa je od bralca, ali bo simboliko knjige razumel ali pa bo knjigo bral samo površinsko.

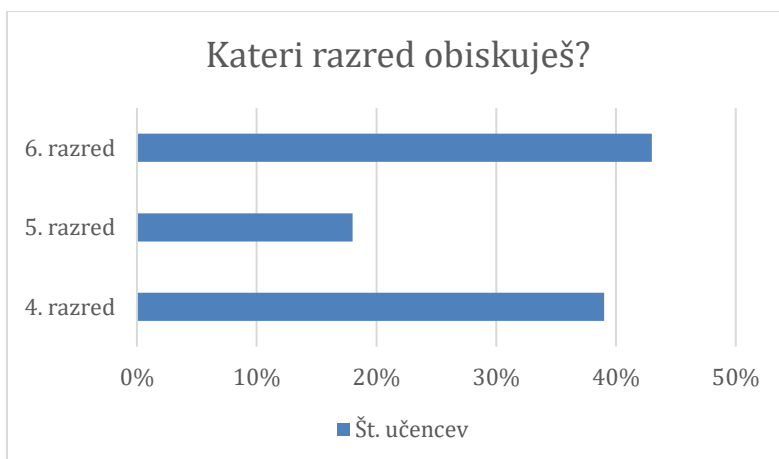
Do sodelovanja s Sašem Pergarjem je prišlo, ko mu je kot študentu prvega letnika dala v branje svoje delo Sinja pravljica. Ob njegovih komentarjih je iskreno uživala. Ugotovila je, da sta na isti ravni, kar je kasneje vodilo k vsem nadaljnjim sodelovanjem na literarnem področju. Sama pa ga je tudi spodbudila k pisanju. Zelo ga ceni kot prijatelja in strokovnjaka.

3.3 Rezultati ankete

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati ankete, povezani z raziskovalnimi vprašanji. Anketo je rešilo 150 učencev, in sicer 81 žensk (54 %) in 69 moških (46 %). Anketo je med reševanjem prekinilo 5 učencev.

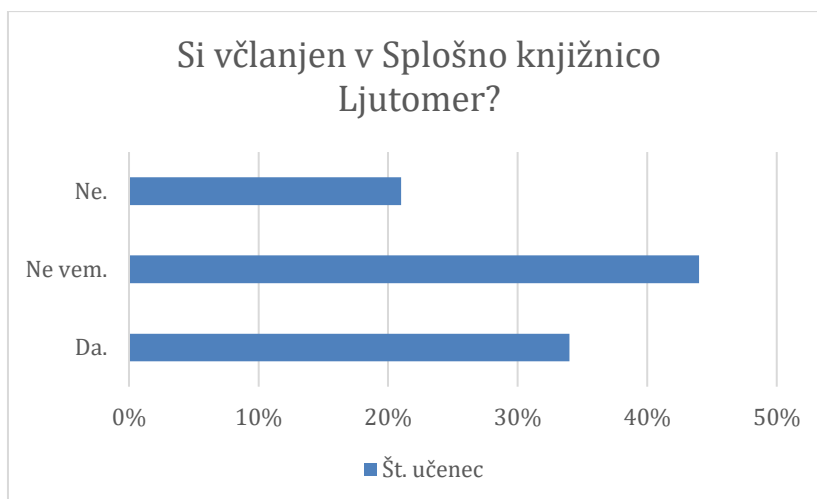
Anketo so reševali le učenci druge triade. Odločitev za ciljno skupino anketirancev sem sprejela na osnovi ugotovitve o ciljni publiki njenih del. Avtoričina dela so pretežno namenjena otrokom od 5. do 10. leta starosti.

V anketi sem zastavila 13 vprašanj. Rezultate navajam v nadaljevanju. Natančni rezultati so v prilogi.

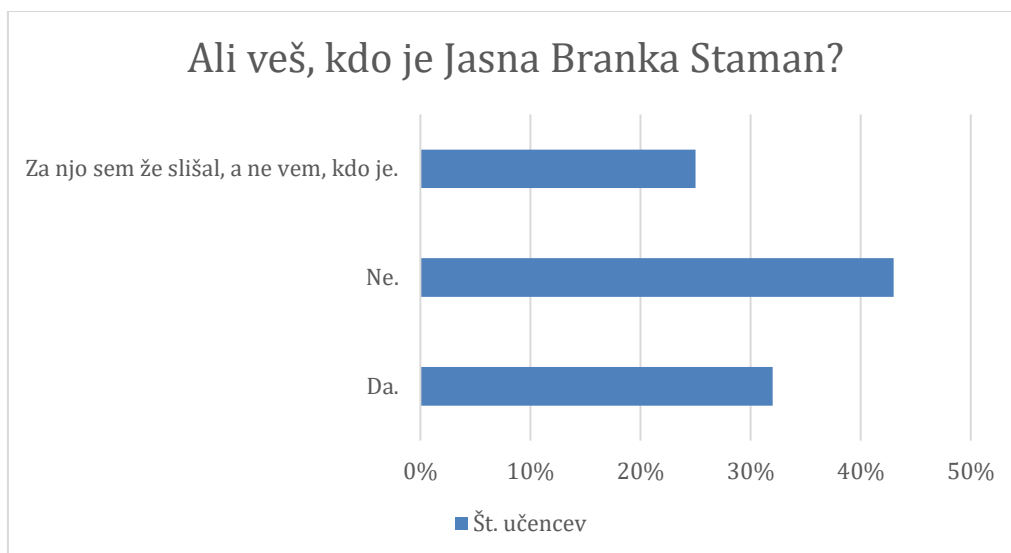
Slika 2: Udeležba na anketi po razredih

Ugotovila sem, da je anketo rešilo 58 učencev 4. razreda (39 %), 27 učencev 5. razreda (18 %) in 64 učencev šestega razreda (43 %).

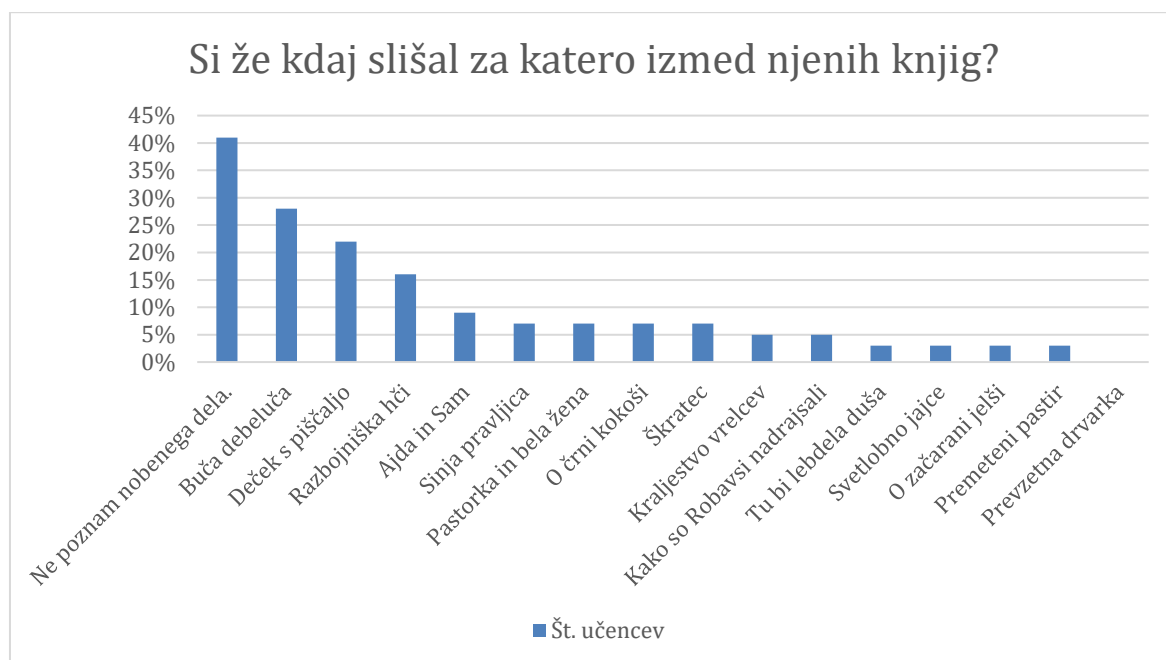
Slika 3: Včlanjenost v knjižnico

Anketa je pokazala, da je v Splošno knjižnico Ljutomer včlanjenih 51 učencev (34%). Večina učencev je odgovorila, da ne ve, ali je včlanjena v knjižnico (44 %), 21 % učencev pa v knjižnico ni včlanjenih.

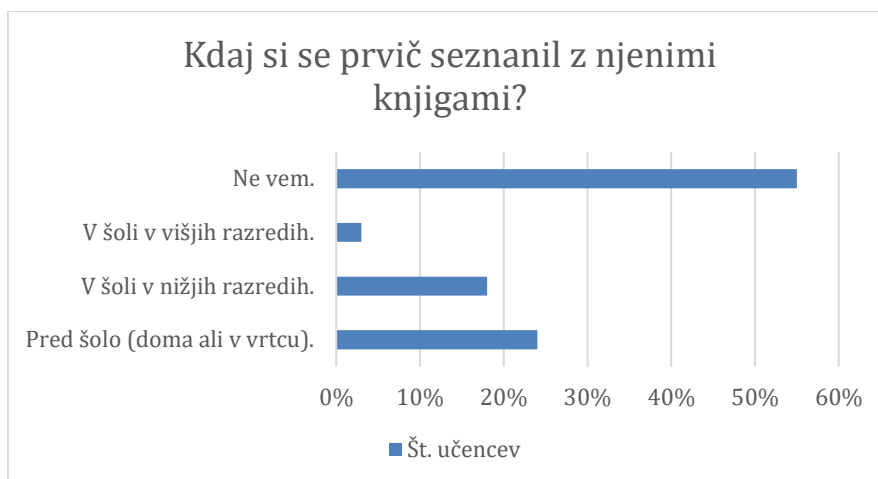
Slika 4: Poznavanje pisateljice

Odgovori kažejo, da večina učencev pisateljice Jasne Branke Staman ne pozna (43 %), 32 % učencev jo pozna, 25 % učencev pa je zanjo že slišalo, a ne vedo, kdo je.

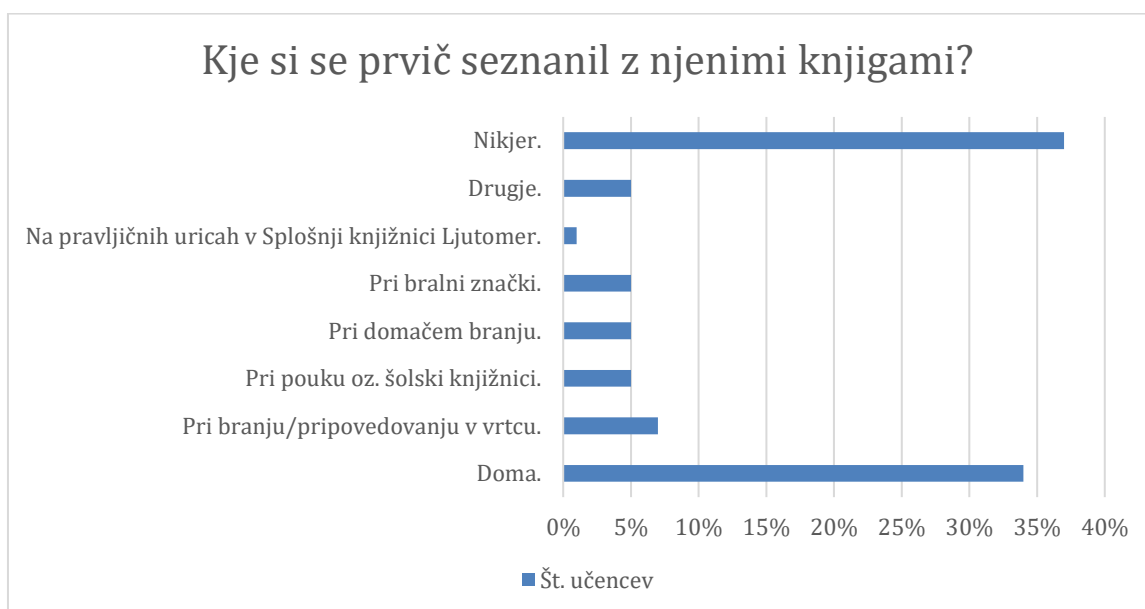
Slika 5: Poznavanje pisateljičinih del

Z anketo sem ugotavljala, katera njena dela poznajo učenci. Kar 41 % učencev njenih del ne pozna. Med deli pa učenci (28 %) najbolj poznajo delo Buča debeluča, delo Deček s piščaljo pozna 22 % učencev, delo Razbojniška hči 16 % učencev, delo Ajda in Sam pozna 9 % učencev, Sinjo pravljico, Pastorko in belo ženo, O črni kokoši in Škratca pozna 7 % učencev, Kraljestvo vrelcev in Kako so Robavsi nadrajsali pozna 5 % učencev, deli O začarani jelši in Premeteni pastir poznajo le 3 % učencev. Dela Prevzetna drvarka ni poznal noben učenec.

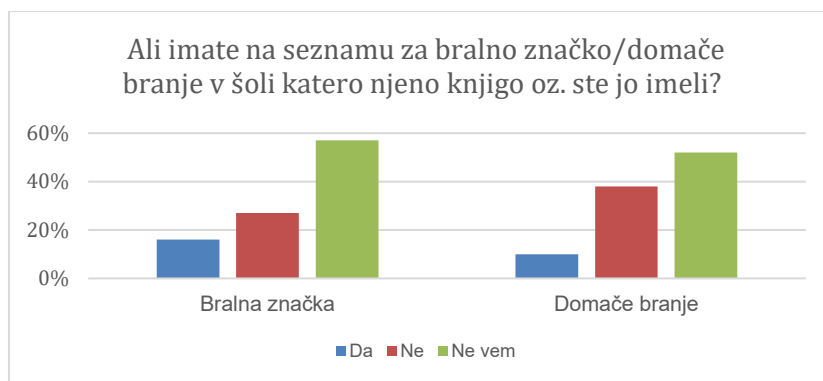
Slika 6: Obdobje, v katerem so se bralci seznanili z njenimi knjigami

24 % učencev se je z njenimi knjigami seznanilo pred šolo, in sicer doma ali v vrtcu, 18 % v šoli v nižjih razredih, 3 % pa v šoli v višjih razredih. 55 % učencev ne ve, kdaj so se z njenimi deli seznanili.

Slika 7: Kraj, kjer so se bralci srečali s pisateljičinimi knjigami

Anketa prikazuje, da se 37 % učencev z njenimi knjigami ni seznanilo nikjer. 34 % anketiranih učencev se je z njenimi knjigami seznanilo v domačem okolju. 7 % anketiranih se je z deli seznanilo pri branju oz. pripovedovanju v vrtcu. 5 % učencev se je s pisateljičinimi knjigami seznanilo pri bralni znački, domačem branju, pouku oz. v šolski knjižnici ali pa drugje. 1 % učencev se je z deli seznanil v okviru pravljicnih uric v Splošni knjižnici Ljutomer. Anketa je ponujala možnost dopisa drugega načina seznanitve s pisateljičinimi deli, a zapisi kažejo le na ponovljen zapis seznanitve. Ostali odgovori so bili neustrezni.

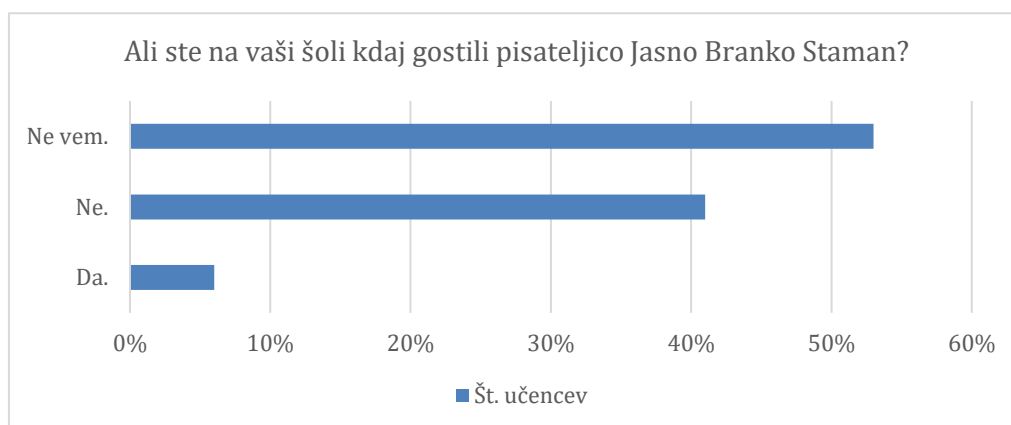
Slika 8: Zastopanost knjig na seznamih bralne značke/domačega branja

Ugotavljala sem tudi, koliko učencev ima na seznamu za bralno značko njeno knjigo. Anketa prikazuje, da več kot polovica učencev (57 %) ne ve, ali je na seznamu katero izmed njenih del. 27 % učencev njenega dela nima na seznamu. 16 % učencev pa ima na seznamu eno izmed njenih knjig.

Na vprašanje katera so dela, ki se pojavijo na seznamu za bralno značko, so med pogostejše omenjenimi knjigami Razbojniška hči, Buča debeluča, Deček s piščaljo. Navajali so tudi knjige: Sinja pravljica, Škratec, O črni kokoši, Pastorka in bela žena.

Ugotavljala sem tudi, ali se na seznamu za domače branje pojavi katera izmed njenih knjig. Rezultati kažejo, da več kot polovica anketiranih (52 %) ne ve, ali imajo na seznamu katero izmed njenih del. 38 % anketiranih na seznamu nima njene knjige, 10 % pa jih ima na seznamu vsaj eno njeno delo.

Učenci so na vprašanje katere so knjige, ki jih imajo za domače branje, največkrat omenjali delo Buča debeluča, so pa še napisali Pastorka in bela žena, Deček s piščaljo, Ajda in Sam, Razbojniška hči, Sinja pravljica in Škratec.

Slika 9: Gostovanje pisateljice na šoli

Analiza kaže, da je pisateljico na šoli gostilo 6 % anketiranih, 41 % anketiranih na šoli ni gostilo pisateljice, 53 % anketiranih pa ne ve, ali so pisateljico sploh gostili.

4 ANALIZA AVTORIČINIH DEL

Dela mladinske pisateljice in pravljicarke Jasne Branke Staman sem prebrala in analizirala po zastavljenem vzorcu. Vzorec je opisan v naslednjem odstavku. Ugotavljala sem vrsto besedil na podlagi njihovih teoretičnih značilnosti (pravljica, pripovedka, bajka ...), sporočilnost, tematiko, avtorstvo dela. S pomočjo Cobissa sem ugotavljala tudi ciljno publiko in teme del.

Podlaga analize je osnovnošolski vzorec, ki je opisan v učnem načrtu za slovenščino in se osredotoča na prvine književnega besedila, te pa so: književna oseba, književni prostor in čas, dogajanje, motiv, tema/sporočilo in snov, avtor in pripovedovalec, književna perspektiva (Poznanovič idr., 2018).

Pri tem sem poskušala glede na hipotezo poiskati razločevalne značilnosti književnih vrst v avtoričinih delih. Posebno pozornost sem posvečala pojavnosti pravljíčno-bajeslovnih elementov.

Analizirala sem samo dela, pri katerih sem že ob prvem branju zasledila prej zapisano. Glede na hipotezo pa sem upoštevala tudi dejstvo, da je večina njenih del namenjenih otrokom do 10. leta starosti, izjema je le delo Razbojniška hči, ki je namenjeno otrokom od 9. do 14. leta. V analizi nista zajeta avtoričin prvenec Sinja pravljica, saj ima izrazito ekološko tematiko in delo Svetlobno jajce, ki pa kljub oznaki v Cobissu in moji bralni izkušnji ni primerno za otroke do 10. leta starosti.

V nadaljevanju sledi analiza in sinteza avtoričinih prebranih del.

4.1 O črni kokoši

Zgodba načenja temo revščine, saj govori o siromaku s kopico lačnih otrok in bogatem kmetu, h kateremu hodi siromak delat. Plačilo za delo je dogovor med njim in bogatim kmetom o botrstvu devetemu otroku. Ker želi ob klanju svinje pri bogatem kmetu svojim otrokom izpolniti željo po mesu in jih nahraniti, nič ne je, a prošnja kmeta, da bi nesel tudi kaj domov, tako razjezi, da mu da v roke kračo z besedami, naj jo odnese k vragu. Siromak jo je res in vrag ga je nagradil s črno kokošjo, ki je nesla zlatnike, mizico, ki ima na sebi polno hrane, ko si lačen, in s škatlo. Z darovi obogaten siromak se je vračal domov, kjer ga je okradel pohlepni krčmar, medtem ko je siromaka opil. Doma seveda mizica ni dala hrane in družina je bila spet lačna, a v sanjah se je siromaku prikazal hudič in mu povedal, kje so ostale prave stvari. Za pomoč je prosil škatlo, iz katere so prišli vojaki in krčmarja kaznovali. Tudi bogati kmet je nato šel k vragu, potem ko mu je siromak razodel, kako je prišel do bogastva, a je bil za svojo nepoštenost in pohlepnost kaznovan, na koncu je tudi zbolel in umrl. Bogastvo je podedoval najmlajši siromakov sin, kateremu je bogati kmet bil boter. Zgodba kot sporočilo v ospredje postavlja poštenost.

V delu se prepletajo pravljlični in bajeslovni elementi, kot so značilen začetek in konec, pravljlična števila tri, devet, sedem (sedma noč), čudeži (črna kokoš nese zlatnike), mitološka bitja (vrag – zlodej), srečen konec, kjer je dobro nagrajeno, zlo kaznovano. Osebe imajo splošna poimenovanja in so črno-belo slikane.

Po Cobbisu ima oznake ljudsko slovstvo, revščina, vragi, Prekmurje, namenjena pa je otrokom od 5. do 10. leta starosti.

Stamanova v sodelovanju s Pergarjem zgodbo avtorsko priredi in zapiše v knjižni slovenščini. Vir za besedilo je zapis Števana Kùhara (Od čarne kokoši, KSJ za leto 1926). Slikanica ima svojo jezikovno različico tudi v prekmurščini (avtor Milan Zrinski), obe pa sta oblikovno enaki. Ilustrator je Anton Buzeti.

4.2 O začarani jelši

V zgodbi nastopajo revna vdova s hčerko Milico in sinom Brankom. Milico ob Muri zvabi prebujajoča se narava in sama, kljub materini prepovedi, odide v močvirje, kjer med jelšami opazi gozdne vile. Predtem presliši svarilo bele golobice, da tja ne sme. Ker je ob pogledu na bele vile očarana in ne more spregovoriti, jo vila v jezi spremeni v jelšo. Mati in brat jo iščeta, a je kot jelše ne prepoznata. Čas teče in na deblo jelše se nasloni starka – mati, ki toži po hčeri. Tudi glas piščali jelša prepozna, ko ga zasliši. Pripada bratu, ki pred kraguljem reši golobico. Le-ta mu razodene skrivnost o sestri, zato mora Branko zajeti vodo iz izvira in poškopiti jelšo ter izreči čarobne besede, da reši sestro, ki jo pripelje domov materi v objem.

V besedilu se prepletajo pravljlično-bajeslovni elementi. Tako je kraj nedoločen (na koncu vasi), enako čas (pomlad, nekega dne), golobica, veter, zvezde, potoček so poosebljeni. Nastopajo vile (pojejo, plešejo ob vodi), zgodi se čudež (preobrazba Milice v jelšo). Zgodba izpostavlja dve sporočili, in sicer dobrota se nagradi. Ko Branko golobici pomaga, medtem ko jo preganja kragulj, golobica to povrne tako, da Branku pove, kje je Milica. Drugo sporočilo je tudi, da se ne smeš predati skušnjavi. Namreč Branko se je ob izviru uprl skušnjavi, da bi pogledal vile, saj bi ga lahko dočakala enaka usoda kot Milico, ki ni ubogala materinega nasveta. Izpostavljena je tudi tematika družinske povezanosti, ljubezni. To se kaže, ko je Branko za Milico odšel v nevarnost. Slepo je sledil golobičinemu navodilu v upanju, da se bo njegova sestra spremenila in vrnila domov.

Po Cobissu ima zgodba oznake bajeslovna bitja, vile, črne jelše, mrtvice, Mura, čaranje, uroki. Slikanica je namenjena šolskim otrokom od 5. do 10. leta starosti.

Delo je avtorska priredba, nastala v sodelovanju s Sašem Pergarjem, katere podlaga je Venček pravljic in pripovedk Josipa Freuensfelda - Radinskega iz leta 1892.

4.3 Pastorka in bela žena

Kmet ima dve hčerki, svojo in pastorko, a ti sta si zelo različni. Prva je razvajena, druga skromna in delovna. Skrbi za ovce. Ko se ji nekega dne zakotali kruh po strmini, jo v joku nagovori bela žena. Povabi jo s seboj in nahrani z belim kruhom in maslom ter mlekom, čeprav deklica odgovori, da želi črni kruh in prežganko. Očarana nad skromnostjo povabi bela žena deklico, naj se zvečer vrne k njej. Deklici postelje na pernicah in ne slami, zjutraj ji ponudi žgancev, počese lase in nanje položi zlato kronico. Ob prihodu domov pastorka pove vse po resnici. Sedaj se na pašo odpravi prava hči. Tudi njo ob hlinjenem joku odpelje žena, a deklica zaradi svoje prevzetnosti ne dobi kronice in bela žena jo nažene. V jezi deklica pastorki vzame zlato kronico. Ko svojo nesrečo na paši pastorka objokuje, jo obišče bela žena in izve resnico. Spregovori čarobne besede, ki razvajeno deklico naredijo grdo, kronica pa počrni. Pastorka kronico po naročilu bele žene pospravi in se kasneje dobro omoži.

Zgodba je priredba ljudske pripovedke s točno določenim krajem dogajanja (s pohorskih koncev), ki po tematiki spominja na Grimmovo Pepelko. Kmetova hči kot razvajena, naduta deklica ob srečanju z belo ženo – dobro vilo/mitološkim bitjem, končno dobi svojo zaslužno kazen, medtem ko sta pastorkina preprostost, prijaznost poplačani z zlato kronico in srečnim življenjem, kar ustreza pravljичnim elementom. Ostali pravljичni elementi so še nedoločen čas (starih časih), črno-belo slikanje oseb. Zgodba odstira socialno in družinsko tematiko, vprašanje odnosov do nezakonskega otroka, kot sporočilnost pa se izrazito kaže misel, da ni dobro biti domišljav. Bodi prijazen do drugih in drugi ti bodo to vračali, bodi tudi skromen in ponižen, kar potrjuje dejstvo, da sama zgodba deluje družbenokritično oz. tudi vzgojno.

Po Cobissu ima knjiga tematsko oznako bajeslovna bitja, bele žene, Pohorje, namenjena pa je otrokom od 5. do 10. leta starosti.

Delo je avtorska priredba Jasne Branke Staman in Saše Pergarja, za katero je podlaga besedilo Oskarja Hudalesa, Zlati krompir iz leta 1973.

4.4 Prevzetna drvarka

Zgodba se dogaja na Pohorju ob Črnem jezeru in v ospredje postavlja temo revščine ter prevzetnosti. Na graščakovem posestvu garata drvar in njegova žena. Neke nedelje ujame reven drvar ribo, ki je kraljica. V zameno, da jo izpusti, mu po pravljичno obljubi pomoč, ko jo bo potreboval. Žena kot njegovo nasprotje takoj zahteva njivo žita in mlin, a kaj ko njena grabežljivost nima meja. Tako reveža z izpolnjenimi željami sicer obogatita, ker pa je bila drvarjeva žena preveč prevzetna in je želela še ribjo kraljico, na koncu ostaneta brez vsega razkošja. Zgodba tako nima srečnega konca in prevzetnost je kaznovana. Nastopa riba, ki je poosebljena in ima čudežno moč. Osebe so splošno poimenovane, v njih se zrcalijo nasprotja (milosten drvar, prevzetna in

grabežljiva drvarka), pojavlja se ponavljanje dogodkov (žena si zaželi, drvar gre k jezeru), kraj je določen.

V Cobbisu zasledim oznake slovenske ljudske pripovedke, Pohorje, bajeslovna bitja, drvarji, revščina.

Gre za slovensko ljudsko pripovedko, ki sta jo Jasna Branka Staman in Saša Pergar priredila. Za podlago jima je služilo besedilo Jožeta Tomažiča, Pohorske bajke iz leta 1943.

4.5 Škratec

Zgodba v ospredje postavlja revnega Mihaleka, ki v vasi med Muro in Dravo podira drevje v grofovem gozdu. Kljub temu da on in žena garata, so veliki reveži. Nekega dne potrebuje zaradi garanja počitek in zaspí, a zbudi se v temni noči. Ko takole noč in dan išče pot do doma, se zgodi čudež. Prikaže se bajeslovno bitje škratec – sivobrادي možic v rdeči kapi in Mihalek mu sledi. Skleneta pogodbo o tem, da Mihalek dobi zlatnike in nadaljnjo pomoč, a s svarilom, da bo škrat čez sedem let prišel po mater z otroki. Mihalekova družina zaživi boljše življenje in tudi v času hude lakote v vasi jim zaradi škratove pomoči nič ne manjka, kar vzbudi pri sosedu zavist. Le-ta odkrije skrivnost, a ukradena mošnja mu nasuje le črno oglje, zato se sklène škratcu in sosedu maščevati. Tako Mihalek dobiva trnje, gnile tepke, stare cunje, oglodane kosti, pepel, dokler se s škratecem ne pogovori. Sedaj se zgodba obrne in škratec jemlje dobrine pri sosedu, da lahko Mihalekova družina dobro živi. Tako škratec kaznuje soseda, ki obuboža. Po sedmih letih pa pride škratec tudi k Mihaleku po plačilo. A Mihalek že pred tem pošlje ženo z otroki k botri, škratcu pa da kokljo s piščeti rekoč, da sta v pogodbo zapisala mater z otroki, ne ženo z otroki in se tako znebi škratca.

Kraj dogajanja je v pravljici delno določen (v neki vasi med Muro in Dravo), čas ne (svoje dni, neke noči). Glavni književni lik je poimenovan z imenom, stranski ne. Oba sta črno-belo naslikana. Pravljичno bitje škratec ima čudežno moč. Zgodba vsebuje tudi pravljичno število (čez 7 let) in precej spominja na pravljico Špicparkelj, ki sta jo napisala brata Grimm, saj tudi tam nekdo naredi pogodbo s škratom. Škrat pa nato zahteva prvorojenega sina. V obeh primerih škratec pretentajo. Zgodba sporoča, da ne smeš biti ljubosumen oz. zavisten. To se kaže, ko je sosed v zgodbi ljubosumen na Mihaleka. Naredil je vse, da ne bi dobil svojih cekinov, zato je tudi po pravljичno na koncu kaznovan. Delo sporoča tudi, da ne moremo vsem zaupati, saj je tudi Mihalek škratca pretental in se ni držal pogodbe oz. pogodbe se je držal, a ne v smislu, v katerem sta jo Mihalek in škratec sklenila. Izpostavljena je tudi vrednota prebrisanost, saj se človek nenazadnje v različnih življenjskih okoliščinah mora znajti.

V Cobissu so zabeležene teme slovenske ljudske pravljice, Prlekija, knjige za otroke, ljudsko izročilo, bajeslovna bitja, škratje, revščina.

Je sodobna avtorska priredba slovenske ljudske pravljice, ki jo je po ustnih virih iz Prlekije napisala avtorica.

4.6 Ajda in Sam

V vasici ob reki Muri sta živel deklica Ajda in dedek. Družno sta premagovala težke dneve in uživala v radostih, le zime so bile vedno premrzle in skope s hrano. Potem pa je dedek zbolel in Ajda je morala sama poskrbeti za toploto v hiški. Kljub snegu je se je podala v hosto po dračje. Domov ni prinesla le dračja, temveč tudi ranjeno in prezeblo štokljo. Zatem so se v koči začele dogajati čudežne reči. Delo je pravljica, saj se v njem pojavljajo številni tipični pravljčni elementi, ki jih zasledim že v značilnem začetku (v tistih časih, ko je Mura čez širo ravnico tekla še po stari strugi), kjer nam avtorica delno razkrije tudi kraj dogajanja (pod griči z vinogradi ležala vas, tik ob gozdu). Književna junaka sta pozitivna lika, poimenovana z imeni. Posebej izstopa ime Ajda, v katerem se skriva dodatna simbolika (vir hrane) ter na drugi strani ime štoklje Sam. V zgodbi se zgodi čudež, neboljena rešena štoklja s trkanjem izrazi hvaležnost deklici s številnimi darovi (skladovnica drv, vreča pšenice, krompirja, koruznega zrnja). Pojavi se čarobni predmet ogrinjalo, ki deklico v bodoče varuje. Skozi besedilo se prepletajo motivi revščine, sočutja do sočloveka in živali, pomoč, življenjski cikel – po hudi zimi se ponovno prebudi pomlad kot upanje. Besedilo sporoča, da je dobrota poplačana, bodi sočuten do sočloveka in živali.

V Cobissu so zabeležene oznake dedki, deklice, revščina, skrb, sočutje, štoklje, Prlekija. Slikanica je namenjena predšolskim otrokom.

Pravljica je pisateljičino avtorsko delo.

4.7 Buča debeluča

Delo je živalska pravljica, zgrajena okrog osrednjega rastlinskega elementa – buče, s presenetljivim koncem (Od buče ostane seme.). V uvodu spominja na pravljico o Repi velikanki, nato na slovensko ljudsko pripovedko Mojco Pokrajculjo in Makarovičovo pravljico Pod medvedovim dežnikom. Nastopajo posebljene živali, kot so govoreči medved, govoreča miš in tudi govoreča buča na eni strani, na drugi strani pa so človeški književni liki stari kmet, žena, mladi korenjaki. Ker je v svetu živali in rastlin vzpostavljen poseben red, so tudi divja svinja, sova in medved v očeh ostalih živali in buče hudobni, grdi (npr. divja svinja razrije dom), kar bi lahko veljajo kot črno-belo slikanje književnih likov. Po vsebinski plati izvem, da je Buča predebela, da bi jo dvignili in jo odpeljali s polja. Kmet pusti bučo na polju celo zimo. Ko pritisne mraz, pridejo k njej raznorazne živali, saj so jim plenilci uničili dom in rabijo prenočišče. Buča jim dovoli ostati in plenilce prežene. Živali živijo v slogi, že prej si priskrbijo ozimnico in kasneje si hrane ne kradejo. V hudi zimi se nato k njej zatečejo divja svinja, medved, sova, ki se želijo z bučo in njeno vsebino nasititi oz. okoristiti, a buča jih prežene in jim odreče

pomoč. Kot nek motiv se ob vsakokratnem nesrečnem srečanju z bučo vleče tudi grožnja, ki jo izrečejo živali, namreč da bo buči še žal. Ko nastopi pomlad, pa vse živali bučo zapustijo. Plenilci se nato s sladkim maščevanjem vrnejo k buči in jo uničijo, saj jo je pomlad zmečkala in od buče ni ostalo nič. Tako v slepi veri živali zapustijo bučo, ne vedoč, da je na travniku vseeno ostalo eno bučno seme, ki se je neopazno zarilo v zemljo. Menim, da je sporočilo pravljice, da drugim moramo pomagati, kot je buča pomagala drugim živalim in da nikoli ne smemo obupati, saj je tudi na koncu pravljice ostalo seme/upanje. Sporoča tudi, da je v življenju cikel. Buča najprej iz semena zraste, nato živi ter pomaga drugim. Ko umre, od nje ostane še eno seme ter se s tem začne novo življenje.

Besedilo je avtorska pravljica. V Cobissu so zabeležene teme buče, živali ter prezimovanje. Slikanica je namenjena šolskim otrokom od 5. do 10. leta starosti.

4.8 Razbojniška hči

Lucija kot glavni književni lik živi v svetu, kjer je kraja sprejemljiva. Sama plen, ki ga njen oče Jazbec ukrade, krade nato njemu in ga odnese otrokom v sirotišnico. Zgodba, ki ima nedoločen čas (Bilo je v časih, ko so se po Deželi senc še klatili tollovaji.), se dogaja v izmišljeni deželi, Deželi senc, natančneje v Gluhi hosti, ki nekako napoveduje mračno tematiko. Ta se ob Lucijinih krajah in Jazbečevem priklicu hudiča, ki se kot po čudežu pojavi (koliba se zadimi, zasmrdi po žveplu) ter kasneje Lucijo odnese v pekel, samo stopnjuje. A Lucija zaigra na vragovo šibko točko. Njena lepota ga tako prevzame, da jo zaradi tega zaposli kot svojo gospodinjo, predhodno pa jo posvari, naj grešnike pusti pri miru, če ne, se jim bo sama pridružila. Skozi pripoved Lucija pridobi hudičevo zaupanje in spozna pekel, a ko odmeva "koncert grešnikov v mukah", izjemno trpi, zato sklene, da jih bo rešila in sceftrala "kozlovsko pamet". Pekel, "arena človeških pregreh", je domovanje kopice pravljčno-mitoloških bitij (jage babe, večče, psoglavci, vampirji, troli, zmaji, krilate pošasti ...) in likov, ki skozi pozorno branje nakazujejo na že znana literarna dela (npr. Beatrice kot Dantejeva ljubezen, Sizif in Prometej iz grške mitologije ...). V peklu zemeljski grešniki trpijo različne muke, saj so po vragovo ljudje pokvarjenci in pod njihovimi hinavskimi nasmehi se skrivajo zveri. V pekel nekega dne prispe tudi oče Jazbec in Lucija ga sreča po naključju, ko rešuje grešnike iz pekla. Prvotna zamera do očeta, da je lastno hčer dal vragu, izgine, ko sama pristane v puščavi med njimi. Pred tem jo teži še poroka, s katero si jo vrag želi v celoti prilastiti. Ljudska fraza za dan poroke "ob svetem Nikoli", takrat naj bi se namreč vrag poročil z Lucijo, spomni na Odisejevo zvijačo z imenom Nikdo. Lucija tako pridobi čas, a vseeno pristane v peklu. Na njeni strani so še dalje čudežni predmeti (metla, mazilo) in čudeži (npr. pomoč kač, podgan, Device Marije itd., uroki, sanje), ki ji pomagajo reševati grešnike iz pekla v nebese in kasneje tudi preživeti. Zdaj doživi zgodba preobrat, namreč tako kot je bil vrag prej slepo zaljubljen v Lucijo, tako se želi zdaj nadležne babe znebiti, zato sklene, da ji bo poiskal moža. Lenart, ki

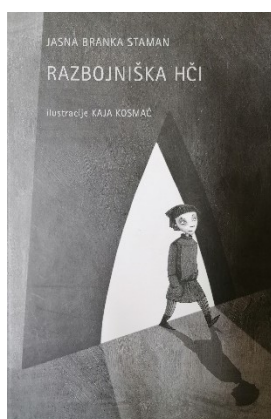
ga v življenju vodi misel, da le "pošteno srce in iskra pamet nekaj velja", je pravi za Lucijo, s katerim po poroki nadaljuje z že zastavljenim delom.

Lucija, ki je izjemno premetena in svoeglava, a čuteča, pametna, dobrosrčna in pravična, je pravo nasprotje svojega očeta. Tudi njen videz se ji obrestuje, saj je njena lepota pripomogla k temu, da je pretentala hudiča. Njen oče Jazbec, sicer sprva srčen in ljubeč do Lucije, postane neusmiljen in hladen, ko izve resnico, a pristanek v peklu tudi njega kot Lucijo vodi k njuni spravi. Hudič kot poosebljenje zla potrjuje dejstvo, da smo zaradi ljubezni tudi naivni in ne preveč brihtni, saj najprej niti ne opaža, kaj v peklu dela Lucija, tudi takrat ne, ko ga celo Lucifer seznani z resnico. Zanimiva je izbira imen za književna lika Lucijo in Lenarta, saj se oba po krščanskih legendah ujemata z izrisanim karakterjem v pripovedi.

Pripoved opozarja na človeške napake, slabosti, a hkrati sporoča, da moramo ostati dobrosrčni, pošteni, saj se dobrota poplača, tako kot rečejo nebeščanci: "Dejanja te vrednotijo in plemenitijo." Vedno se moramo boriti za to, kar je prav. Pomembna je tudi misel, ki trka na posameznikovo vest, da "za vsakogar bo nekoč napočil čas".

Besedilo je avtorska pripoved. V Cobissu je zabeleženo, da je to pravljica, primerna za šolske otroke (9-14 let), teme pa so razbojniki, vragi, pekel, nebesa in čarovnije.

V Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig iz leta 2012 so dodane oznake ljudsko slovstvo, bajeslovna bitja, dekleta, hudiči, pogum, prevare, razbojniki. Knjiga se uvršča pod fantastiko.

Slika 10: Naslovnica knjige Razbojniška hči

4.9 Premeteni pastir

Duhovita zgodba o verženskem kravjem pastirju že s samim uvodom takoj spomni na slavne veržence "počasne pameti" in Butalce Frana Milčinskega. Osrednji književni lik je prebrisani in iznajdljivi kravji pastir, kateremu po razodetju hudo težkega vprašanja, namreč kako je kravjek prišel na sleme, verženski župan kljub podani obljubi odreče poroko s svojo lepo hčerjo in se ga želi odkrižati tako, da ga pod pretvezo spravi v

vrečo, ki naj bi jo hlapca vrgla v Muro. A ravno takrat Verženca zmoti zvon, ki z zvonjenjem naznani čas kosila. Ugodni trenutek izkoristi pastir, ki zgodbo o ženitvi z županovo hčerjo obrne sebi v prid in z vpitjem oznanja, da se noče z njo poročiti. Tako mesto v vreči zamenja z mimoidočim tepčkom, ki kasneje pristane v Muri. Besedilo sporoča, da ne smemo biti zavistni in če smo dovolj odločni ter ustvarjalni, se lahko iz vsakršne godlje izvlečemo. To se kaže, ko se pastirček izvleče iz vseh godelj, ki se mu skozi zgodbo pripetijo. Na koncu pa še sosedje, ki so bili na pastirčkovo premoženje ljubosumni, svoje hiše zažgejo, da bi še oni prodali oglje, s katerim so mislili, da je zaslužil pastirček. Naivni sosedje seveda ostanejo brez hiš in z dosti oglja, ki pa ga ne morejo prodati, saj ga nihče noče, tudi Lotmeržanci ne. Menda so bili po tej prigodi Verženci za "ščepec pametnejši".

Podlaga za delo Premeteni pastir je Koledar srca Jezusovega iz leta 1913 in besedilo Varženci Štefana Kúhara. V besedilu ne zasledim nobenih pravljичno-mitoloških elementov, gre za humorno zgodbo, ki smeši kratko pamet in povečuje iznajdljivost, kritizira pohlep in nevoščljivost.

Tematike po Cobissu so pastirji, humor, ljudsko izročilo, Prlekija. Slikanica je namenjena šolskim otrokom.

4.10 Deček s piščaljo

Zgodba je pravljica, prepletena z mitološkimi elementi. Na to kažejo že vsa mitološka bitja, ki v delu nastopajo (vile, škratje, bele žene, divja jaga, besi, pehta baba ...), omemba časa (kresna noč), rastlin/zelišč (pelin, leska). Da je pravljica, se kaže že pri tem, da ima piščal čarobno moč in da dečkov ovčar lahko govori (poosebitev). V zgodbi opazam dve tematiki. Prva, ki bolj izstopa, je poštenost ljudi. Vile dečku pokažejo, kje je les za piščal, če obljubi, da tega ne bo nikomur povedal. Fant lahko piščal obdrži pod pogojem, da obljubo drži. To nakazuje na to, da moramo ljudje držati svojo besedo. V zgodbi pa opazam še tematiko otrok sirot. Dečkova sestra Mina je sirota, a so jo dečkovi starši vzeli pod svojo okrilje. To nakazuje, da si moramo ljudje vedno pomagati. Pomenljiva so tudi imena književnih likov. Deček je Brin, pes je Žaro.

Po Cobissu je slikanica namenjena otrokom 5.–10. leta starosti. Teme so pastirji, kresna noč, piščali, bajeslovna bitja.

4.11 Kako so Robavsi nadrajsali

Je daljša pripoved z oznako štorija. Ima 27 poglavij. V delu je omenjenih mnogo mitoloških bitij, kot so divja jaga, škratje, medtem ko ima hostnik aktivno vlogo.

Že sam naslov tega dela je dovolj zgovoren. Suroveži – robavsi, torej trdosrčen kmet bo »nadrajsal« oz. v zgodbi, ki v ospredje postavlja vprašanje odnosa človeka do živali, bo prejel zaslužen kazni za svoje nesramno ravnanje z živalmi in svoj pohlep

(Žival je potrebno zaklati in meso prodati.). Zgodba kot kritika odnosa današnje družbe do okolja odstira tudi ekološko problematiko. »Ljudem je malo mar za zemljo. Razmišljajo le še o tem, kako bi iz nje iztisnili čim več in si žepe napolnili s cvenkom«. Tako namreč človeka doživljajo živali, ki so v zgodbi poosebljene.

Zgodba torej odstira črno-beli svet, človek kot materialist na eni strani in žival, ki ima na svoji strani kopico pravljíčno-mitoloških bitij na drugi strani. Izjema je le hlapec Pavlek (tudi Robavsova žena, kasneje še Miško in Maruška, mlinar Matija), ki že v začetku zgodbe napove: »Prišel bo dan, ko se bom tudi jaz smejal.«. Enako napoveduje krava Liska. Robavsovi sinovi, ki so po pravljíčno trije, v začetku izpolnjujejo očetovo voljo, a so pravo nasprotje svojega očeta. Neradi zgodaj vstajajo, ne skrbijo za živino, tako kot bi bilo treba, pa še nad hlapcem, ki je njihovo pravo nasprotje, se znašajo. A njemu prekipi – postane upornik, saj spozna, da je fizično dovolj krepak in lahko dela kaj drugega in mu ni treba prenašati žaljivk krutega kmeta. Tako neke noči sname vsem kravam verige. To je kot nalašč za mlado teličko Ico, ki ji je lastovček napolnil ušesa z zgodbo o planinah, kjer so krave svobodne in je dovolj zelene trave. Tako se za Brezo in njeno teličko Ico, ki se kaj kmalu prekrsti v Mico, s Srečkom na čelu začne beg.

V hosti ju zajame huda nevihta. Z lastovčkom Srečkom se zatečejo v votlino, kjer se že skrivata cigančka Miško in Maruška. Slednja kot predstavnica folklornega/ljudskega grozno nevihto tolmači z divjo jago. Še malo in bi jih Robavsi dobili v pest, ko se kot po čudežu zaiskri in vhod v votlino »zasuje kamenje«. Navržena misel najmlajšega Robavsca, da bosta kravi strohneli, prebudi nov srd v starem Robavsu – ob dobro meso pa ja ne sme biti. Vhod bo treba odkopati.

Nenavadno družčino vodi skozi rove Miško. Nenazadnje mu je ta vloga pisana na kožo, glede na to da je življenje cigančka prepuščeno iznajdljivosti. Še pred jutrom je družčina na svobodi, medtem ko se na drugi strani Robavsi in njegovi pomočniki (mesar Špila, kmet Mursa, Žveglar, Galunder, Rusov Mihol) spopadajo s skalami in zabavljajo na račun pečene govedine. Po rovih v jami blodijo ves dan, zvečer pa od utrujenosti padejo na drugi strani v sen, kar je v prid ubežnikom, ki medtem prispejo do zloveščih Mrtvih mlak. Svoje telo natrejo s pelinovim oljem in blatom, da se zaščitijo pred mrčesom ter krenejo v gozd. Srečno prispejo do kolibe cigančkovih prednikov in zaspijo, a kaj kmalu doživijo presenečenje, ko se pred njimi pojavi orjak – hostnik, ki popade Maruško. Meni, da bi kasneje lahko bila dobra kot njegova žena, a se ta spomni na svoj adut, ki ga ima – ples in ko Miško zaigra še na gosli, se hostnik omehča. Tudi hostniku Robavs ni pri srcu, saj mu je nekoč v zimi odrekel prenočišče, zato je logično, da bo družčini pomagal priti do mlinarja Matije. Robavs na drugi strani priganja pajdaše, a nekaj le-teh ga zapusti že na začetku, drugi se uprejo na začetku Mrtvih mlak, ko se naenkrat silovito ulije. Naslednje jutro krenejo proti Mrtvim mlakam le Robavsi, a kaj ko zaradi neurja psi ne vohajo več sledi. Sredi blatne močvare se uprejo tudi sinovi, a stari Robavs je odločen: »Niti ene same krave ne dam. Naprej bomo šli, pa četudi nas bo pobralo!«. Pot jih prinese do kolibe, kjer spoznajo, da

družčino spremlja hostnik, a stari Robavs je prepričan, da ga bo zdaj pokončal. Na drugi strani družčina doživi grozljivi trenutek, ko Mico skoraj potegne blato, a hostnik jo reši in ji da popiti čudežno vodo, ki izvira pod neko pečino visoko v Belih planinah. Maruškinovo veselje, da bi voda marsikomu pomagala, prekine hostnikova misel: »Človeške duše so preveč pogoltne«, zato je o njej treba molčati. Končno prispejo do razpenjene Široke reke, kjer se hostniku pridruži še vodni mož gestrin in družčino pripelje na drugi breg k mlinarju Matiji. Zgodba je izrazito poučna, saj postavlja v ospredje ekološko tematiko in človeško pokvarjeno naravo – pohlep.

Po Cobissu ima knjiga oznako pravljica. Namenjena je šolskim otrokom od 5. do 10. leta starosti. Teme, ki jih vključuje, so krave, hlevi, kmetje, skopost, begunci, otroci, velikani, povodni mož, prijateljstvo, pomoč.

4.12 Kraljestvo vrelcev

To je legenda o nastanku radenskih vrelcev mineralne vode. Posega v praslovansko mitologijo, kjer po prepiru med boginjo Mokoš in Gromovnikom škratje odmašijo rove vrelcev, dokler nekega dne mlad popotnik ne odkrije v njih bogastva.

V samem začetku nas zgodba najprej seznani s škrti, ki opazijo nenavadno dogajanje v vrelcu z omembo, da buči mati Zemlja. Nato se prestavimo v davne čase, ko so po svetu še hodili bogovi. Glavni med njimi je bil Gromovnik, njegova izbranka je bila Mokoš. On iz hrastov ustvari može, ona iz lip žene. Nekega dne boginja Mokoš zapusti Gromovnika. Le-ta stresa svojo jezo v obliki groma in strele. Mokoš si je v gozdovih ustvarila dom. Čeprav jo je Gromovnik na začetku klical k spravi, se ni odzvala, zato jo je poskušal prestrašiti s kladivi, ki so povzročila razpoke v zemlji, v katere so skočili škratje. V globinah so našli zdravilno vodo in od takrat so kopali rove iz tal na površje. Ko je boginjo zgrabila jeza, je z babami v kotlih kuhala odvratne stvari, coprala točo in obstreljevala Gromovnikovo kraljestvo, ta pa je vse to pošiljal na zemljo in ljudem uničeval pridelek. Zmedo rešijo škratje, ki v mehove ujamejo divje pline in jih zakopljejo pod kotle. Te v stiku z ognjem raznese in iz zemlje bruhne vrelec vode. Mokoš izgine. Livado, na kateri je domovala, poimenujejo Bublja, namreč tam brbotajo vrelci. Legenda se sklene s prihodom mladega popotnika, kateremu kočijaž zaradi glasnosti Bublje in posledično coprniškega plesa napove slabo vreme, kar se kasneje uresniči. Mladi popotnik v potopljenem kotlu odkrije mineralni vrelec in tako poskrbi za to, da se rodi radenski vrelec.

Legenda posega v davno preteklost, v čas bogov, škrtov, coprnice. Južni Slovani so namreč poznali trojico glavnih bogov, ki so jih imenovali Perun, Veles in Mokoš. Ona je bila nekakšen zemeljski vezni člen med obema moškima nasprotnikoma, zato se tu in tam pojavlja v imenih potokov (Mokoš v Prekmurju) (Kropej Telban idr., 2019).

Po Cobissu ima legenda teme škratje (bajeslovna bitja), slovensko ljudsko slovstvo.

5 RAZPRAVA S SKLEPI

Pri delu sem postavila 4 hipoteze.

HIPOTEZE:

1. V lokalnem okolju so avtorica in njena dela med učenci 2. triade premalo poznana.

To hipotezo sem potrdila z anketo. 68 % anketiranih učencev druge triade naše šole in okoliških šol pisateljice ne pozna ali pa so zanje samo slišali in ne vedo, kdo je. Le 6 % učencev druge triade navaja, da so pisateljico na šoli gostili. 41 % učencev druge triade ne pozna nobenega njenega dela. Če pa so navedeni konkretni naslovi njenih del, pa so ti zastopani v izjemno nizkih odstotkih. Učenci najbolj poznajo le tri dela, in sicer dela Buča debeluča (28 %), Deček s piščaljo (22 %) in pa Razbojniška hči (16 %). Anketa je pokazala, da je v Splošno knjižnico Ljutomer, kjer je pisateljica tudi zaposlena, včlanjenih le 34 % učencev. Prav tako je izjemno nizek odstotek (1 %) učencev, ki so se s pisateljico in njenimi deli seznanili v okviru pravljčnih uric v knjižnici. Anketa je pokazala, da so se učenci z njenimi deli največ seznanili v domačem okolju (34 %) in to v predšolskem obdobju (24 %).

2. Na seznamu bralne značke/domačega branja ni zastopana.

Tudi to hipotezo sem potrdila, saj sem z anketo prišla do zaključka, da ima le 16 % anketiranih učencev druge triade na seznamu za bralno značko eno izmed njenih knjig ter le 10 % učencev ima njeno delo na seznamu za domače branje, kar je relativno nizek odstotek glede na bogato izbiro njenih del. A potrditev te hipoteze je lahko vprašljiva, saj je več kot polovica učencev pri obeh vprašanjih odgovorila, da ne vedo, ali so imeli katero njeno delo za domače branje oz. za bralno značko. Hipotezo lahko potrdim tudi s pregledom spletnih strani okoliških šol, na katere sem poslala prošnjo za reševanje ankete. Večina šol nima javno objavljenega konkretnega seznama knjig za bralno značko oz. domače branje. Za našo šolo sem pregledala seznam za bralno značko in domače branje v šolski knjižnici, kjer sem ugotovila, da na našem seznamu ni zastopana. Po pogovoru s knjižničarko sem izvedela, da pa v tretjem razredu učenci spoznajo delo Kako so Robavsi nadrajsali, in sicer po metodi dolgega branja.

3. Njena dela so pretežno namenjena šolskim otrokom do 10. leta starosti.

To hipotezo sem potrdila, saj sem v Cobissu pregledala ciljno skupino bralcev pri posamezni knjigi. Vsako knjigo sem tudi sama prebrala. Vse knjige so po Cobissu namenjene otrokom med 5. in 10. letom starosti. Izjemi sta Razbojniška hči, ki je namenjena starejšim otrokom med 9. in 14. letom starosti ter Ajda in Sam, ki je namenjena predšolskim otrokom do 5. leta starosti. V Cobissu pa sicer piše, da je delo Svetlobno jajce namenjeno otrokom med 5. in 10. letom, a se z zapisanim ne strinjam,

saj sem po izkušnji z branjem besedila ugotovila, da je besedilo dokaj zahtevno za razumevanje in nikakor ni primerno za otroke med 5. in 10. letom starosti, čemur je v intervjuju pritrdila tudi pisateljica sama.

4. Njena dela slonijo na pravljичno-bajeslovnem svetu.

To hipotezo sem potrdila z analizo njenih del po zastavljenem vzorcu. V njenih delih namreč prevladujejo pravljіčne zakonitosti (nedoločen kraj in čas, pravljіčna števila, pravljіčni predmeti, poosebitev, čudeži ...) ter bajeslovna bitja (bogovi, vile, hudiči ...), a se vse te značilnosti po navadi prepletajo. Izjemi sta deli Premeteni pastir, ki je duhovita zgodba o Veržencih in iznajdljivosti glavnega književnega lika ter njen prvenec Sinja pravljica, ki je zgodba z izrazito ekološko tematiko. Podlaga njenim delom je izročilo ljudskega slovstva, saj kar sedem njenih del sloni na že znanih ljudskih motivih. A tudi v svojih tipično avtorskih delih ne more mimo prej zapisanega in ohranja folklorne elemente. Delo Razbojniška hči spada v fantastiko.

6 ZAKLJUČEK

Skozi raziskovalno nalogo me je vodilo vprašanje, ali naše okoliške šole dovolj cenijo oz. prepoznavajo naše lokalne pisatelje, ali je Prlekija poznana le po jeziku ali tudi po pisateljih, ki skozi literaturo osveščajo in poučujejo o naši preteklosti, kulturi, vrednotah ... Prav zato sem se odločila pisati raziskovalno nalogo o knjižničarki, pravljіčarki in mladinski pisateljici Jasni Branki Staman.

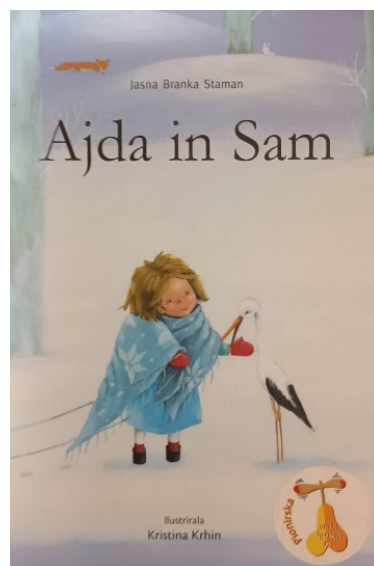
Rezultati ankete me sicer niso presenečali, saj so samo potrdili mojo hipotezo, da avtorica ni dovolj poznana med učenci druge triade ter je premalo zastopana na seznamih za bralno značko in domače branje. Tudi opravljen intervju s pisateljico mi je podal veliko novih informacij o njenih delih, pogledu na družbo, ki jo želi tudi vzgajati in opozarjati, ter o njeni osebnosti. Začudila sem se ob spoznanju, da je pisateljica ambasador gluhih in naglušnih, saj se sama spopada s to težavo. Veliko vlogo v življenju posameznika odigra njegova družina, tako je knjiga Ajda in Sam posvečena njenemu očetu, ki ji je veliko pomenil. Njena dela sem v celoti prebrala in analizirala ter tako ugotovila, kaj je podlaga njenim delom in kaj jih povezuje.

Čeprav je pisateljica napisala kar nekaj avtorskih del, velik del njenega literarnega ustvarjanja zajema dela, ki so priredbe ljudskih besedil (pripovedke, pravljice, legende). V avtoričinih besedilih pa opažam tudi poseben slog pisanja, kateremu podlago vidim v ljudskem izročilu, tako da bi bilo smotno njena dela raziskovati tudi v tej smeri.

Menim, da bi se še dalo veliko narediti na pisateljičini prepoznavnosti v lokalnem okolju. Zdi se mi, da določeni avtorji niso prepoznani že zaradi tega, ker dandanes bere samo manjši del mladine. Anketa je pokazala tudi, da jih je v knjižnico včlanjenih zelo malo. Prav tako jih je malo obiskovalo pravljíčne urice. Širjenje bralnega obzorja je delno naloga tudi šole s šolskimi in obšolskimi dejavnostmi. Šolam bi morala biti prednostna naloga, da bralce seznanjajo z lokalnimi književniki in njihovimi deli oz. njihovim pomenom v lokalnem okolju, saj nenazadnje so in bodo za naše zanamce priča o kulturnem delovanju na našem področju. Presenetilo me je tudi dejstvo, da se je kar nekaj otrok z njenimi deli seznanilo tudi v družinskem okolju, kar je pri otrocih v predšolskem obdobju izjemnega pomena.

Zdi se mi pomembno, da v času globalizacije ohranjamo jasno identiteto - ohranjamo literarne stvaritve prleškega prostora, kar je avtorica s svojim delovanjem na tem področju že naredila in še deluje v tej smeri, je pa pomembno, da tudi današnjim avtorjem, ki ljudi skozi svoja dela ozaveščajo in poučujejo o naši zgodovini ter jim nenazadnje preko njih dajejo bralni užitek, damo veljavo, in jih ustrezno promoviramo. To nenazadnje v času digitalne tehnologije ne bi smela biti velika težava, a se vsem avtorjem takšna promocija ne zdi primerna. Tako Jasna Branka Staman zagovarja načelo, da dobra knjiga sama poišče bralca.

Pisateljičina misel, izrečena v intervjuju (Jasna Branka Staman, intervju, december 2022), da bo v lokalnem okolju na kulturnem področju najverjetneje pustila viden pečat, se že uresničuje, na kar nakazuje tudi prejeta nalepka Zlata hruška, ki je znak za kakovostno mladinsko delo, in prejeto Miklošičevo priznanje Občine Ljutomer za uspešno delo in prispevek k razvoju kulturne dejavnosti iz leta 2006.

Slika 11: Nalepka Zlata hruška – znak za kakovostno mladinsko delo

7 VIRI

- Staman, J. B. (2004). *O črni kokoši*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2005). *O začarani jelši*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2005). *Pastorka in bela žena*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2006). *Prevzetna drvarka*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2007). *Škratec*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2009). *Ajda in Sam*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2010). *Buča debeluča*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2011). *Razbojniška hči*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2012). *Premeteni pastir*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2013). *Deček s piščaljo*. Murska Sobota: Ajda.
- Staman, J. B. (2018). *Kako so Robavsi nadrajsali*. Hoče: Skrivnost.
- Staman, J. B. (2019). *Kraljestvo vrelcev*. Murska Sobota: Ajda.

SLIKE

Osebni arhiv Pie Čarne Vogrinec.

8 LITERATURA

Blažič, M. M. (2006). Kratka pripovedna proza v slikaniški obliki pri pouku književnosti. V *Obdobja* 50 (667–676). Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Dolinar, K. (ur.). (1987). *Literatura*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Haramija, Dragica (2012). Tipologija pravljic na Slovenskem. *Otrok in knjiga, letnik* 39, številka 83. URN:NBN:SI:DOC-APEBVBW4 s <http://www.dlib.si>.

Haramija, D. (2005). Pregled sodobne slovenske mladinske proze. *Jezik in slovstvo*, 50 (3–4), 27–36.

Haramija, D. (2006). Slovenska mladinska realistična kratka pripovedna proza po letu 1950. V *Obdobja* 50 (59–70). Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Honzak, M. (2011). *Dober dan, književnost : zbirka nalog za učence od šestega do devetega razreda osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

IZUM. (b.d.). COBISS. <https://www.cobiss.si>

Kemperle, K. (ur.). (2012). *ALGORITEM arene : priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2012 : pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2011*. Ljubljana : Mestna knjižnica. http://www.ossevnica.si/wp-content/uploads/2013/01/Algoritem_arene-prirocnik.pdf

Kmecl, M. (1995). *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Mihelač in Nešović.

Kobe, Marjana (1999). Sodobna pravljica. V *Otrok in knjiga, letnik* 26, številka 47 (5–11). URN:NBN:SI:DOC-Y17E3JUC s <http://www.dlib.si>.

Kos, J. (2001). *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.

Kropej Telban, M., Dapit, R., Šmitek, Z. ur. (2019). *Zakladnica slovenskih pripovedi: 101 najlepša zgodba*. Radovljica: Didakta.

Papp, J. (2021). STAMAN, Jasna Branka. V J. Zeni Bešter, M. Gros (ur.), *Obrazi slovenskih pokrajin*. <https://www.obrazislovenskihpokrajini.si/oseba/staman-jasna-branka/>

Poznanovič, Mojca, Cestnik, Mojca, Čuden, Milena, Gomivnik Thuma, Vida, Honzak, Mojca, Križaj, Martina, Rosc-Leskovec, Darinka, Žveglič, Marica, Ahačič, Kozma (2018). Učni načrt. URN:NBN:SI:DOC-H8NPQKST s <http://www.dlib.si>.

9 PRILOGE

Priloga 1

VPRAŠANJA ZA INTERVJU S PRAVLJIČARKO IN MLADINSKO PISATELJICO JASNO BRANKO STAMAN

1. Bi lahko za začetek na kratko predstavili svojo življenjsko pot (rojstvo, šolanje, fakulteta, družina, zaposlitev).
2. Vem, da ste v otroštvu zelo radi brali, zato me zanima, ali obstaja kakšna zgodba, ki ste jo prebrali v otroštvu in vam je bila zelo všeč in jo danes še tudi radi preberete? Gledate danes na to knjigo kako drugače, kot ste je doživljali v otroštvu?
3. V intervjujih in literaturi zasledim, da ste bili z zgodbami obdani svoje celo otroštvo. Kdaj menite, da ste v sebi začutili, da je čas, da začnete svoje zgodbe deliti z drugimi (jih izdate v knjižni obliki)?
4. V vaših knjigah zasledim, da se liki velikokrat zanašajo na svojo družino in prijatelje, ko so v stiski. Menite, da to izhaja iz osebnih izkušenj, da so vam starši in prijatelji vedno stali ob strani? Ali so to vrednote, ki jih želite skozi dela posredovati bralcem?
5. Z anketo želim izvedeti, ali ste v domačem okolju med učenci/otroki druge triade poznani. Menite, da vas in vaša dela učenci dovolj dobro poznajo? Kakšno je vaše mnenje o tem?
6. V knjigah dostikrat zasledim okoljsko tematiko. Ali želite s tem na splošno bralce opozarjati, da bi se tudi oni začeli zavzemati za čistejšo okolje?
7. V svojih zgodbah na splošno delujete tudi družbenokritično? Na kaj vse bi želeli današnjo družbo opozoriti? Kaj vas pri njej moti?
8. V Cobissu so vaša ciljna skupina bralci do 10. leta starosti, a vemo, da pravljice nimajo starostne omejitve. Koga ste videli kot bralca vaših del, ko ste knjigo pisali?
9. Ali knjigo, ko jo napišete in kasneje tudi preberete, doživljate kaj drugače, potem ko dobite v roke vašo osebno knjigo, opremljeno z ilustracijami, torej v končni podobi? Kakšen pomen nasploh pripisujete ilustracijam v slikanicah?
10. Opažam, da pogosto sodelujete s Sašem Pergarjem pri soavtorstvu in jezikovnem pregledu. Kako je prišlo do vseh teh sodelovanj?
11. Ali lahko navedete, s kom vse ste do sedaj že sodelovali in katero sodelovanje vam je osebno prineslo največ novih izkušenj, znanj ali vas je zaznamovalo?
12. Glede na to, da v knjižnici delate že 40 let, me zanima, ali so se v tem času bralne navade in bralna kultura spremenili? Kaj opazate pri mladih bralcih?
13. Kaj si štejete kot vaš največji dosežek v času delovanja v knjižnici Ljutomer? Na kaj ste ponosni? Kaj pa na splošno v svoji karieri oz. tudi literarnem ustvarjanju?
14. Glede na to, da ste zelo ustvarjalni, ali je v nastanku že kakšna knjiga?

15. Zasledila sem, da boste v ljutomerski knjižnici prevzeli oddelek domoznanstva. Kaj bo vaš prvi izziv, ki ste si ga zadali?
16. Ali so na nastanek vaših del vplivali kakšni življenjski dogodki, branje oz. preučevanje literature, ker opažam, da je med deli tudi veliko priredb ljudskih zgodb?
17. Otrokom knjige/slikanice berete ali raje pripovedujete oz. si zgodbe izmišljate sproti?

Priloga 2

ANKETA

Sem Pia Čarna Vogrinec, devetošolka OŠ Janka Ribiča Cezanjevci. Delam raziskovalno nalogo o naši domači pisateljici in knjižničarki Jasni Branki Staman. Za vas sem pripravila anketo, ki vam bo vzela dve minuti dela. Prosim, da na vprašanja odgovorite iskreno. Za vaše sodelovanje se vam zahvaljujem.

S POL M Ž

Kateri razred obiskuješ?

1. Ste včlanjeni v Splošno knjižnico Ljutomer?

- Da.
- Ne vem.
- Ne.

2. Ali veste, kdo je Jasna Branka Staman?

- Da.
- Ne.
- Za njo sem že slišal, a ne vem, kdo je.

3. Si že kdaj slišal za katero izmed njenih knjig? Če si, tisto knjigo označi.

- Kraljestvo vrelcev
- Buča debeluča
- Svetlobno jajce
- Sinja pravljica
- O začarani Jelši
- Pastorka in bela žena

- O črni kokoši
- Škratec
- Ajda in Sam
- Razbojniška hči
- Premeteni pastir
- Deček s piščaljo
- Kako so Robavsi nadrajsali
- Prevzetna drvarka
- Tu bi lebdela duša
- Ne poznam nobenega dela.

4. Kdaj ste se prvič srečali z njenimi knjigami?

- V vrtcu.
- V šoli v nižjih razredih.
- V šoli v višjih razredih.
- Drugje. Zapišite kdaj. _____

5. Kje ste se prvič srečali z njenimi knjigami?

- Doma.
- Pri branju/pripovedovanju v vrtcu.
- Pri pouku oz. v šolski knjižnici.
- Pri domačem branju.
- Pri bralni znački.
- Na pravljicnih uricah v Splošni knjižnici Ljutomer.
- Drugje. Zapišite kje. _____

- Nikjer.

6. Če si na prejšnje vprašanje odgovoril z drugje, zapiši kje.

7. Ali imate na seznamu za bralno značko katero izmed njenih knjig?

- Da.
- Ne.
- Ne vem.

8. Če si na prejšnje vprašanje odgovorili z da, zapiši naslov te knjige.

9. Ali se je kdaj na vašem seznamu za domače branje pojavilo katero njeno delo?

- Da.
- Ne.
- Ne vem.

10. Če si na prejšnje vprašanje odgovorili z da, zapišite naslov te knjige.

11. Ali ste na vaši šoli kdaj gostili pisateljico Jasno Branko Staman (npr. zaključek bralne značke, kulturne ure, pravljичne ure, drugi dogodki)?

- Da.
- Ne.
- Ne vem.

Priloga 3

Rezultati ankete 1KA

Q1	Označi spol.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Moški.)	69	31 %	46 %	46 %
	2 (Ženski.)	81	36 %	54 %	100 %
Veljavni	Skupaj	150	68 %	100 %	
		Povprečje	1,5	Std. odklon	0,5

Q2	Kateri razred obiskuješ?				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (4. razred.)	58	26 %	39 %	39 %
	2 (5. razred.)	27	12 %	18 %	57 %
	3 (6. razred.)	64	29 %	43 %	100 %
Veljavni	Skupaj	149	67 %	100 %	
		Povprečje	2,0	Std. odklon	0,9

Q3	Si včlanjen v Splošno knjižnico Ljutomer? Izberi en odgovor.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Da.)	51	23 %	34 %	34 %
	2 (Ne vem.)	66	30 %	44 %	79 %
	3 (Ne.)	32	14 %	21 %	100 %
Veljavni	Skupaj	149	67 %	100 %	
		Povprečje	1,9	Std. odklon	0,7

Q4	Ali veš, kdo je Jasna Branka Staman? Izberi en odgovor.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Da.)	47	21 %	32 %	32 %
	2 (Ne.)	64	29 %	43 %	75 %
	3 (Za njo sem že slišal, a ne vem, kdo je.)	37	17 %	25 %	100 %
Veljavni	Skupaj	148	67 %	100 %	
		Povprečje	1,9	Std. odklon	0,8

Q5	Si že kdaj slišal za katero izmed njenih knjig? Če si, tisto knjigo označi.							
	Podvprašanja	Enote					Navedbe	
		Frekvence	Veljavni	% - Veljavni	Ustrezni	% - Ustrezni	Frekvence	%
Q5a	Kraljestvo vrelcev	7	148	5 %	222	3 %	7	3 %
Q5b	Buča debeluča	42	148	28 %	222	19 %	42	17 %
Q5c	Svetlobno jajce	4	148	3 %	222	2 %	4	2 %
Q5d	Sinja pravljica	11	148	7 %	222	5 %	11	4 %
Q5e	O začarani Jelši	4	148	3 %	222	2 %	4	2 %
Q5f	Pastorka in bela žena	11	148	7 %	222	5 %	11	4 %
Q5g	O črni kokoši	11	148	7 %	222	5 %	11	4 %
Q5h	Škratec	11	148	7 %	222	5 %	11	4 %
Q5i	Ajda in Sam	14	148	9 %	222	6 %	14	6 %
Q5j	Razbojniška hči	23	148	16 %	222	10 %	23	9 %
Q5k	Premeteni pastir	4	148	3 %	222	2 %	4	2 %
Q5l	Deček s piščaljo	32	148	22 %	222	14 %	32	13 %
Q5m	Kako so Robovski nadralsali	7	148	5 %	222	3 %	7	3 %
Q5n	Prevzetna drvarka		148	0 %	222	0 %		0 %
Q5o	Tu bi lebdela duša	5	148	3 %	222	2 %	5	2 %
Q5p	Ne poznam nobenega dela.	60	148	41 %	222	27 %	60	24 %
	SKUPAJ		148		222		246	100 %

Q6	Kdaj si se prvič seznanil z njenimi knjigami? Izberi en odgovor.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Pred šolo (doma ali v vrtcu).)	35	16 %	24 %	24 %

	2 (V šoli v nižjih razredih.)	26	12 %	18 %	41 %
	3 (V šoli v višjih razredih.)	5	2 %	3 %	45 %
	4 (Ne vem.)	82	37 %	55 %	100 %
Veljavni	Skupaj	148	67 %	100 %	
	Povprečje		2,9	Std. odklon	1,3

Q7	Kje si se prvič seznanil z njenimi knjigami? Izberi en odgovor.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Doma.)	51	23 %	34 %	34 %
	2 (Pri branju/pripovedovanju v vrtcu.)	10	5 %	7 %	41 %
	3 (Pri pouku oz. v šolski knjižnici.)	7	3 %	5 %	46 %
	4 (Pri domačem branju.)	8	4 %	5 %	51 %
	5 (Pri bralni znački.)	8	4 %	5 %	57 %
	6 (Na pravljicnih uricah v Splošni knjižnici Ljutomer.)	1	0 %	1 %	57 %
	7 (Drugje.)	8	4 %	5 %	63 %
	8 (Nikjer.)	55	25 %	37 %	100 %
Veljavni	Skupaj	148	67 %	100 %	

Povprečje	4,5	Std. odklon	3,1
-----------	-----	-------------	-----

Q8	Če si na prejšnje vprašanje odgovoril z drugje, zapiši kje.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	v knjižnici	3	1 %	7 %	7 %
	nikjer	6	3 %	15 %	22 %
	pri sosedu	1	0 %	2 %	24 %
	v mali šoli	1	0 %	2 %	27 %
	ne znam	1	0 %	2 %	29 %
	buča debeluča	2	1 %	5 %	34 %
	ne	1	0 %	2 %	37 %
	doma in v vrtcu in zdavniku	1	0 %	2 %	39 %
	nisem zbrala tega	2	1 %	5 %	44 %

	nevem	3	1 %	7 %	51 %
	v računalniški učilnici oš križevci	1	0 %	2 %	54 %
	doma	10	5 %	24 %	78 %
	pri babici	1	0 %	2 %	80 %
	ne vem	2	1 %	5 %	85 %
	v šoli	1	0 %	2 %	88 %
	duma	1	0 %	2 %	90 %
	nikje nisem slišala	1	0 %	2 %	93 %
	buča deluča	1	0 %	2 %	95 %
	v ljutomerski knjižnici	1	0 %	2 %	98 %
	bri babici	1	0 %	2 %	100 %
Veljavni	Skupaj	41	18 %	100 %	

Q9	Ali imate na seznamu za bralno značko v šoli katero njeno knjigo oz. ste jo imeli? Izberi en odgovor.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Da.)	23	10 %	16 %	16 %
	2 (Ne.)	40	18 %	27 %	43 %
	3 (Ne vem.)	85	38 %	57 %	100 %
Veljavni	Skupaj	148	67 %	100 %	
		Povprečje	2,4	Std. odklon	0,7

Q10	Če si na prejšnje vprašanje odgovoril z da, zapiši naslov te knjige.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	pastirji	1	0 %	3 %	3 %
	sinja pravlic	1	0 %	3 %	5 %
	razbojniška hči	1	0 %	3 %	8 %
	ne nisem	2	1 %	5 %	13 %
	nevem	6	3 %	15 %	28 %
	škratec	1	0 %	3 %	30 %
	deček s piščalko	1	0 %	3 %	33 %
	kapitan gatnik	1	0 %	3 %	35 %
	buča debeluča	3	1 %	8 %	43 %
	o črni kokoši	1	0 %	3 %	45 %
	jaz sem odgovorila z ne	1	0 %	3 %	48 %
	pastorka in bela žena	1	0 %	3 %	50 %

	lonček huhaj	1	0 %	3 %	53 %
	razbojniška šči	1	0 %	3 %	55 %
	ne vem	5	2 %	13 %	68 %
	da	1	0 %	3 %	70 %
	deček s piščaljo	2	1 %	5 %	75 %
	grozovilnica v hudi hosti	2	1 %	5 %	80 %
	lonček kuhaj	2	1 %	5 %	85 %
	razbojnikova hči	1	0 %	3 %	88 %
	nisve	2	1 %	5 %	93 %
	lonček kuhaj	1	0 %	3 %	95 %
	ne	1	0 %	3 %	98 %
	nisem	1	0 %	3 %	100 %
Veljavni	Skupaj	40	18 %	100 %	

Q11	Ali se je kdaj na vašem seznamu za domače branje pojavilo katero njeno delo? Izberi en odgovor.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Da.)	14	6 %	10 %	10 %
	2 (Ne.)	56	25 %	38 %	48 %
	3 (Ne vem.)	76	34 %	52 %	100 %
Veljavni	Skupaj	146	66 %	100 %	
		Povprečje	2,4	Std. odklon	0,7

Q12	Če si na prejšnje vprašanje odgovoril z da, zapiši naslov te knjige.				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	pastirci	1	0 %	3 %	3 %
	nevem	2	1 %	6 %	9 %
	buč debeluča	1	0 %	3 %	12 %
	sinja pravlic	1	0 %	3 %	15 %
	pastorka in bela žena	1	0 %	3 %	18 %
	daa	1	0 %	3 %	21 %
	buča debeluča, ajda in sam	1	0 %	3 %	24 %
	razbojnikova hči	1	0 %	3 %	26 %
	razbojniška hči	1	0 %	3 %	29 %
	deček s piščaljo	1	0 %	3 %	32 %
	nevem oprosti	1	0 %	3 %	35 %
	noben	1	0 %	3 %	38 %

	ne vem niccccccccccccccc	1	0 %	3 %	41 %
	buča debeluča	6	3 %	18 %	59 %
	ne vem	4	2 %	12 %	71 %
	ne	5	2 %	15 %	85 %
	grozovilnica v hudi hosti	1	0 %	3 %	88 %
	škratec	2	1 %	6 %	94 %
	nisem	2	1 %	6 %	100 %
Veljavni	Skupaj	34	15 %	100 %	

Q13	Ali ste na vaši šoli kdaj gostili pisateljico Jasno Branko Staman (npr. zaključek bralne značke, kulturne ure, pravljичne ure, drugi dogodki)?				
	Odgovori	Frekvenca	Odstotek	Veljavni	Kumulativa
	1 (Da.)	8	4 %	6 %	6 %
	2 (Ne.)	60	27 %	41 %	47 %
	3 (Ne vem.)	77	35 %	53 %	100 %
Veljavni	Skupaj	145	65 %	100 %	
		Povprečje	2,5	Std. odklon	0,6

Priloga 4

DOPIS ZA ŠOLE

ZA: OŠ Ivana Cankarja Ljutomer, OŠ Mala Nedelja, OŠ Stročja Vas, OŠ Janeza Kuharja Razkrižje, OŠ Križevci pri Ljutomeru, OŠ Veržej

ZADEVA: PROŠNJA ZA POMOČ PRI RAZISKOVALNI NALOGI (REŠEVANJE SPLETNE ANKETE)

Spoštovani!

Devetošolka OŠ Janka Ribiča Cezanjevci piše raziskovalno nalogo o knjižničarki, pravljíčarki in mladinski pisateljici Jasni Branki Staman. Ker jo zanima, koliko so učenci seznanjeni z njenimi deli oz. koliko jo sploh poznajo, je za učence druge triade (4., 5., 6. razred) pripravila spletno anketo. Spletno anketo bo posredovala vsem okoliškim šolam.

Da bi dobila čim bolj relevantne podatke, vas prosimo, da nagovorite učitelje, ki naj učencem omogočijo, da v šolskem prostoru in v njihovi prisotnosti rešijo anketo. Posebej jih opozorite, naj anketo s pritiskom na končaj tudi zaključijo.

Anketa jim bo vzela pet minut časa. Prosimo, da jo učenci izpolnijo do **9. 12. 2022**.

Povezava do spletne ankete je sledeča: <https://1ka.arnes.si/a/aaa605e1>

Prav tako vas vljudno naprošamo, da nam kot odgovor na ta dopis **posredujete natančno število učencev posameznega razreda za drugo triado**.

Za sodelovanje in pomoč se vam že vnaprej iskreno zahvaljujemo.

S spoštovanjem

Ravnateljica:

Brigita Hojnik